

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

**Životní styl studentů středních škol v Mostě v souvislosti
se socioekonomickým statusem jejich rodičů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Irena Slepíčková, CSc.

Vypracovala:

Lucie Bláhová

Praha, duben 2010

Abstrakt

Název práce:

Životní styl studentů středních škol v Mostě v souvislosti se socioekonomickým statutem jejich rodičů.

Cíle práce

Zjištění souvislosti mezi socioekonomickým statutem rodičů a životním stylem jejich dětí v Mostě, jinými slovy zjištění, zdali postavení rodiny v sociální stratifikaci vytváří rozdílnost životních stylů dětí z jednotlivých tříd.

Metoda

Explorativní metoda empirického výzkumu. Za výzkumnou techniku byla vybrána dotazníková metoda. Dotazník je nestandardizovaný.

Výsledky

Symbolické hranice mezi životními styly studentů středních škol v Mostě, pocházejících z rozdílných sociálních tříd, se rozplývají, nejsou přísně vymezeny. Životní styly jedinců, jejichž rodiče mají rozdílný socioekonomický status, se podobají.

Klíčová slova

Životní styl, socioekonomický status, rodina, vertikální stratifikace.

Abstract

Title:

The lifestyle of middle-school students in the city of Most, in relation to the socio-economic status of their parents.

Goal:

Ascertaining, in the city of Most, the connection between parents' socio-economic status and their children's lifestyle, i.e. ascertaining whether parents' position in social strata creates a difference in the lifestyles of children from individual classes.

Method:

Explorative method of empirical research. The research technique chosen was to utilize questionnaires. The questionnaires were not standardized.

Results:

The symbolic borders between lifestyles of middle-school students from various social classes in the city of Most are diffuse and not strictly defined. Individuals whose parents have differing socio-economic statuses have lifestyles which resemble each other.

Keywords:

Lifestyle, socio-economic status, family, vertical stratification.

Touto cestou bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Ireně Slepíčkové, CSc. za odborné vedení práce, za praktické rady a připomínky. Dále děkuji za odbornou pomoc při sestavování dotazníku Prof. PhDr. Petru Blahušovi, DrSc. a Mgr. Pelišovi.

Zvláštní dík patří Lukášovi K. za věcné připomínky, motivaci a podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně
s použitím literatury, uvedené v seznamu bibliografických citací.

Lucie Bláhová

Svoluji k zapůjčení své diplomové práce ke studijním účelům.

Prosím, aby byla vedena přesná evidence vypůjčovatelů, kteří musejí pramen převzaté literatury řádně citovat.

Jméno a příjmení	Číslo obč. průkazu	Datum vypůjčení	Poznámka
------------------	--------------------	-----------------	----------

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŽIVOTNÍ STYL.....	11
1.1 KONCEPTUALIZACE ŽIVOTNÍHO STYLU	12
1.2 INDIKÁTORY ŽIVOTNÍHO STYLU	13
2 POJEM ČASU A VOLNÉHO ČASU	14
2.1 ZMĚNA POJETÍ ČASU	14
2.2 VOLNÝ ČAS.....	15
2.2.1 <i>Znaky volného času</i>	15
3 KULTURNÍ VKUS	18
3.1 <i>Vysoká a nízká kultura</i>	19
3.2 <i>Teorie masového vkusu</i>	21
3.2.3 <i>Sociální funkce rozlišení vysoké a populární kultury</i>	23
4 STRAVOVACÍ NÁVYKY	24
4.1 JÍDELNÍ KULTURA	24
4.2 ŽIVOTOSPRAVA A ZDRAVÍ JAKO SOUČÁST STRAVOVACÍCH NÁVYKŮ	26
5 EKOLOGIE A POLITIKA.....	27
5.1 EKOLOGIE	27
5.1.1 <i>Historický vliv evropské kultury</i>	29
5.1.2 <i>Ekologie v dnešní době</i>	29
5.2 POLITICKÁ KULTURA	30
5.2.1 <i>Politické zrání</i>	31
5.2.2 <i>Typy politické kultury</i>	32
6 TŘÍDNÍ NEROVNOSTI	33
6.1 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ KÁMEN NEROVNOSTI	33
6.1.1 <i>Rodičovská autonomie</i>	35
6.2 SOCIÁLNÍ TŘÍDY	37
6.3 SOCIÁLNÍ STATUS.....	38
6.4 SOCIOPROFESIONÁLNÍ POSTAVENÍ.....	39
7 KULTURNÍ KAPITÁL	42
7.1 VZDĚLÁNÍ	43
7.1.1 <i>Vzdělání a sociokulturní úroveň</i>	45
PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
8 PŘEDPOKLAD VÝZKUMU.....	47
8.1 CÍL PRÁCE	47
8.2 ÚKOLY PRÁCE	47

8.3	HYPOTÉZA	47
8.4	DOSAVADNÍ PROVEDENÉ VÝZKUMY	48
9.	DESIGN VÝZKUMU	49
9.1	VÝZKUMNÁ METODA.....	49
9.2	VÝZKUMNÁ TECHNIKA	49
9.2.1	<i>Typy otázek.....</i>	49
9.3	VÝZKUMNÝ SOUBOR	50
9.4	VLASTNÍ VÝZKUM	52
10	VÝSLEDKY VÝZKUMU	53
10.1	HLAVY DOMÁCNOSTI	53
10.1.1	<i>Vzdělání hlavy domácnosti.....</i>	53
10.1.2	<i>Třídně profesionální zařazení hlav domácnosti.....</i>	54
10.2	PŘÍJEM.....	55
10.3	VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	58
10.3.2	<i>Volnočasové aktivity o prázdninách.....</i>	61
10.4	STRAVOVACÍ NÁVYKY.....	63
10.4.1	<i>Vyvážení stravy.....</i>	66
10.4.2	<i>Kouření</i>	67
10.5	KULTURA	68
10.6	TÉMATA ZÁJMU	69
10.6.2	<i>Četba.....</i>	71
10.7	VKUS	72
10.7.1	<i>Televizní konzumace.....</i>	73
10.7.2	<i>Vybavení pokoje</i>	74
10.7.3	<i>Hudba</i>	75
10.8	POLITICKÁ ORIENTACE	76
10.9	EKOLOGICKÉ STANOVISKO	78
11	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	80
	ZÁVĚREČNÁ ČÁST.....	82
12	DISKUSE	82
13	ZÁVĚR.....	84
14	POUŽITÉ ZDROJE.....	85
14.1	SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	85
14.2	SOUPIS REFERENČNÍ LITERATURY	87
15	SEZNAM PŘÍLOH	89
16	PŘÍLOHY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Úvod

Životní styl. Téma, kterému čím dál tím více sociologů věnuje pozornost. Získává totiž zvláštní význam v období modernizačních a globalizačních procesů, v období politických a ekonomických změn. Od dob transformace se změnila i sociální stratifikace, kdy se v naší postmoderní společnosti prohlubují sociální nerovnosti. Nová generace mládeže se vymyká z kostnatělé dynamice střední a starší generace, je ochotnější měnit své zvyklosti (Šafr, 2008).

Rozhodnutí o životním stylu jedince, o tom, zda bude volit lhostejnou strategii vůči dnešní politice, zda o sebe bude pečovat, zda bude kouřit a jakým způsobem se bude stravovat, závisí čistě na něm samotném. I když vnější tlaky společnosti ve formách společenských norem či socioekonomických zdrojů jsou neodmyslitelné.

Otázka je, zda-li všechny tyto změny, které se přes naše zeměpisné šířky přehnaly velice svižně, mění také symbolické hranice mezi jednotlivými životními styly jedinců z různých sociálních tříd. Mají stejnou, anebo naopak jinou charakteristiku životní styly mladých lidí, jejichž původ je v různých sociálních vrstvách? Jsou symbolické hranice životních stylů mezi jednotlivými sociálními vrstvami poznatelné?

Je třeba si uvědomit, že životní styl nelze v diplomové práci uchopit v celé jeho šíři, že nezahrnuje pouze volnočasové aktivity, témata zájmu a třídění odpadu. Je potřeba vymezit koncept životního stylu, zúžit ho. Například Machonin (1996) redukoval životní styl na spotřebu a trávení volného času. Zároveň ho identifikoval jako jednu z dílčích dimenzí sociálního statusu. Tato práce není orientována pouze na volnočasové aktivity, ale také na kulturní spotřebu a vkus. Životní styl ovlivňuje několik determinant. Zabývá se těmi, které mladého člověka ovlivňují velkou měrou. Rodina, její socioekonomický status, i když, jak se dozvíme v teoretické části diplomové práce, její kompetence pomalu nahrazují jiné instituce.

Pouze pro představu představím v krátkosti město Most, odkud pocházejí respondenti, neboť je tato oblast dosti specifická. Vybudování nového města sahá nedaleko do minulého století, proto na občany nedýchá s historický respektem, spíše

s komunistickým despektem. Není kde obdivovat architektonické krásy, nezajímavé výstavní prostory nelákají umělce zvučných jmen, divadelní kultura se nezaměřuje na mladou generaci. Město sužuje několik let jedna z nejvyšších nezaměstnaností v České republice, nabídka pracovních míst kolikrát neodpovídá vzdělanostní úrovni uchazečů. Most vychovává své občany stavbou dalších a dalších obchodních center a supermarketů. V diplomové práci tyto souvislosti neberu v potaz, předmětem zkoumání jsou vztahy mezi životním stylem středoškoláků v souvislosti se socioekonomickým statusem jejich rodičů.

Teoretická část

Životní styl zahrnuje široké spektrum aktivit jedince. Od toho, jak se obléká, jaké má hodnoty, co jí, čím se baví, až po to, co poslouchá za hudbu. Je ovšem nejednoznačné, co určit za správný životní styl a kde nalézt hranice, kdy životní styl dosahuje špatných hodnot. Ve své práci do tohoto tématu nezahrnuji geografické ani klimatické podmínky, které by k odpovědím mohly jistě přispět. Životní styl se během životních etap mění, závisí totiž na řadě okolností, mj. na věku, pohlaví, vzdělání, socioekonomickém statusu atd. Věk ani pohlaví do diplomové práce nezahrnuji, horizontální diference není předmětem zájmu této diplomové práce.

1 Životní styl

Definice životního stylu jsem našla několik. Každé se ale shodují, že životní styl, čím dál tím více zkoumanější fenomén, byl redukován na způsob trávení volného času a kulturní a materiální spotřebu.

„Nejobecněji můžeme životní styl chápat jako jednání odvozené ze souboru postojů, norem a hodnot. Osvojit si určité vzorce chování vede k jednotě slohu vyjádřené v jednání i myšlení. Jednání zahrnuje širokou paletu chování od hmotné spotřeby, pohyb v určitém prostoru, interakce s druhými až po hodnotové orientace. Podmínky způsobu života jsou rámovány kulturou, tedy dostupným členským věděním, jakýmiisi návody „jak žít“ (Šafr, 2008, s. 24).

„Životní styl lze charakterizovat jako paletu prakticky všech lidských aktivit od myšlení, přes chování až po jednání a to takových, které zaujímají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a chování“ (Slepičková, 2005, s. 41).

„Životní styl je definován jako vkus nebo sdílené hodnoty, které se primárně odráží ve spotřebních vzorcích“ (Zablocki, Kanter 1976 in Šafr, 2008, s. 24).

„Životní styl je integrovaná kategorie sociálního zrání, do kterého se promítají všechny ostatní prvky a procesy sociálního zrání. Jedná se o dynamizovaný a do sociálního časoprostoru promítnutý hodnotový systém jedince. Je individualizovaný a specifický pro daného jedince, i když má společné rysy s dalšími jedinci, adekvátně podle shodnosti sociálního pole. Životní styl je sice typický pro danou životní etapu, ale obsahuje základy celoživotního stylu, který se podle jednotlivých životních etap dále modifikuje“ (Sak, 2000, s. 46).

„Životní styl je funkční prvek života/funkční systém člověka i sociální, pomocí kterého si člověk vybírá z repertoáru dané kultury určité prvky podle svých hodnot, cílů a potřeb. Spojuje tak sféru individuální a společenskou. Jde o vzorec relací člověka mezi jednotlivými sférami a prvky života, životního pole“ (Šmídová 1992:131 in Šafr, 2008, s. 34).

Životní styl spolu s příjmem tvoří významný atribut sociálního statusu, což znamená, že se nutně nemusí vázat jen na jednotlivce, ale též i na sociální skupinu. V determinaci životního stylu se velkým podílem účastní jak mezigenerační, tak i vnitrogenerační vlivy. Machonin a Tuček (1996) především zmiňují vliv životního stylu rodiny původu, vliv vzdělanostní úrovně a v neposlední řadě vliv životní styl partnera.

1.1 Konceptualizace životního stylu

Pro vymezení konceptu životního stylu pro tuto práci budu vycházet z Šafra, jenž zmiňuje termíny habitus, kulturní vkus a spotřeba. Koncept habitu představuje sféru dispozic a nevědomých praktik – gest, jednání, domněnek (McRobbie, 2006 in Šafr, 2008). Habitus vzniká během socializace v odlišném prostředí, a proto překonává pohled na životní styl jako na empirické shluky jednání, v podstatě ho generalizuje na jakési vtělení společenské struktury v jedinci, a tím přispívá ve strukturalizaci sociálního systému. Jde tedy o reálné kategorie s určitým kulturním prostředím. Koncepte životního stylu v této práci se zabývá rozdílností v chování a postojích dětí, které mají různý původ, tzn., jejichž rodiče mají rozdílný socioekonomický status. Sleduji, co mají společného a čím se odlišují. Stejně jako Šafr ve své studii, tak i ve své práci se soustředím výlučně na mimopracovní stránku životního stylu, představovanou

kulturním kapitálem, stravovacími návyky, životosprávou, materiální spotřebou, politickými a ekologickými postoji.

Diplomová práce se zabývá socioekonomickým statutem, proto je potřeba nesoustředit koncept životního stylu čistě na jeho materiální složky, které si lze pořídit jen skrze finanční prostředky (bydlení, vybavení, oblečení atd.). Koncept je třeba soustředit také na sociální schopnost manipulace se symboly (používání adekvátního jazyka, vybrané chování atd.). V druhém případě je těžké tyto investice nahradit peněžitými, i když to v jisté míře možné je. Zde je důležitá role rodiny, která by tyto poznatky měla předávat už během procesu socializace v dětství (Šafr, 2008).

1.2 Indikátory životního stylu

Jelikož mě v diplomové práci zajímá životní styl dětí ve vertikální stratifikaci, je potřeba dobře zvolit jeho indikátory ve vztahu k sociální rozvrstvenosti. Jako Šafr (2008) počítám s prvky životního způsobu, které vyjadřují určitý modus žití dětí, a které jsou spojeny s objektivní sociální pozicí jejich rodičů.

Jako hlavní indikátory spotřeby, které popisují diferenciaci tříd, jsou jídlo a stravovací návyky, způsob trávení volného času, kulturní vkus spojený s vysokou a nízkou kulturou, témata zájmu, politická kultura, postoje k ekologii. Je nadmíru jasné, že lidé mají různý vkus, tudíž se různě baví, zajímají je různá témata. Empirická část by měla potvrdit či vyvrátit, že tento vkus souvisí se systémem vertikální stratifikace.

2 Pojem času a volného času

Jak už jsem zmínila, volnočasové aktivity mají velkou zásluhu na tom, jak bude hodnocen životní styl jedince. Nejen proto, že česká společnost prošla obdobím transformace, ale i z důvodů globalizace, zrychlování životního tempa, je třeba se zmínit o veličině čas v jiném horizontu, než jak jsme na něj byli zvyklí v období ještě před dvaceti lety. Jaroslav Krejčí hezky popsal dnešní chápání času jako takového. Toto uchopení času je nezbytné k tomu, abychom mohli pokračovat dále - s pojmem volný čas.

2.1 Změna pojetí času

Od počátku 18. Století se Evropa rozvíjí hlasem modernity, tzn. v porovnání s dobou předcházející novým myšlením, novým výrobním procesem a novým životním stylem. Už po dvě staletí hovoříme o modernitě, proto je nezbytné, abychom pro dnešní pojetí životního stylu našli nový termín, jenž by jeho vymezení přesněji charakterizoval. Sama modernita, novost, probíhala v několika fázích, v několika socio-antropologických mutacích:

- 1) Změna životního typu - z člověka sběrače na člověka zemědělce a pastevce.
- 2) Změna životního typu, kdy člověk nad přírodou vytváří tzv. nadstavbu (vytváření diferenciovaných civilizací s odlišnými religiálními a životními představami).
- 3) Nynější modernita, kdy se člověk stává přírodou manažerem (Krejčí, 2008).

Třetí stupeň socio-antropologické mutace – postmodernita, byla dosažena v průběhu 19. století z těchto příčin:

- 1) „zrychlování rozsahu a intenzity zásahů (konstruktivních i destruktivních) do přírodního životního prostředí ;
- 2) mechanizace výrobních i distribučních procesů, přepravních možností, jakož i písemných i zvukových projevů a početních úkonů ;
- 3) redukce času potřebného pro písemný, zvukový i místní styk lidí ;

- 4) rozvoj lékařství a mediální techniky, umožňující reprodukci lidských orgánů a prodloužení života ; jakož i pohlavní styk bez rizika oplodnění ;
- 5) překonávání zemské tíže a průzkum kosmu ;
- 6) snaha o racionální regulaci mezilidských vztahů, prosazováním etických pravidel v mocenském dosahu konsolidovaných společností útvarů (států);
- 7) globalizace, tj. celosvětové šíření situací v přecházejících bodech“

(Krejčí, 2008, s. 14).

Není tajemstvím, že postupně si nás čas ochočuje, kdežto dříve tomu bylo přesně naopak. Volný čas, tedy ta „část doby, kterou má jedinec pro sebe a s níž může disponovat podle svého uvážení“ (Slepičková, 2005, s. 9), se stává drahocenným zbožím. A to i přesto, že postindustriální společnost se snaží život zjednodušovat, usnadňovat lidem práci, a tím jim tedy dopřávat více volného času. I tento paradox je potřeba zahrnout do dnešní postmoderní doby.

2.2 Volný čas

„Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti“ (Slepičková, 2005, s. 14).

Volnočasové aktivity bezpochyby tvoří jeden velký celek životního stylu. Dle Machonina (1996) je tato dimenze spjata se vzděláním jednotlivce, popřípadě s vertikálními charakteristikami jeho profesního postavení. Z jeho průzkumů je zřejmé, že životní styl dětí je úzce spjat s životním stylem jejich rodičů, tedy s rodinou původu.

2.2.1 Znaky volného času

Vysvětlit volný čas je možné ze tří pohledů - subjektivního, objektivního a syntézy obou, tj. celostního neboli holistického (Murphy, 1987 in Slepičková, 2005).

Samozřejmě je možné různé pohledy různě kombinovat, proto nám může z volného času vzejít záležitost týkající se těchto pojetí:

a) pojetí volného času jako svobody

Už od dob antického Řecka je subjektivní pojetí volného času spjato s dobou, která není zasvěcena práci. Člověk si může zvolit činnost, kterou bude chtít vykonávat bez ohledu na jeho povinnosti. Jde o činnost, kterou člověk odpočívá, je mu příjemná a dělá ji dobrovolně.

b) pojetí volného času jako časového prostoru

Tento časový prostor je chápán jako nadstandardní čas, jako prostor „navíc“, ve kterém je člověk zproštěn povinností. Je potřeba sledovat nejen kvantitu časového prostoru, ale hlavně kvalitu jeho využívání.

c) pojetí volného času jako formy činnosti

V tomto pojetí je volný čas chápán jako dobrovolná činnost jedince, která stojí mimo práci. Jejím účelem je odpočinek, zábava, spontánnost.

d) pojetí volného času jako symbolu sociálního postavení

Je potřeba si uvědomit, že volný čas dnes není výsadek výše postavených společenských vrstev, bez ohledu na jeho diverzní využití; sociální skupina má své charakterizující prvky při využívání volného času. Empirická část práce dosahuje poznatků, jež toto pojetí volného času u mládeže popírá.

e) pojetí volného času jako prostředku sociální pomoci

Jedinci, kteří se nacházejí v obtížných životních podmínkách, mohou díky nabídkám různých organizací naplňovat svůj volný čas aktivním způsobem. Tím uspokojí své potřeby z oblasti sociální a sociálně psychologické.

f) pojetí volného času jako funkce sociální skupiny

Volnočasové aktivity mají jednu z funkcí, které řadí lidi do sociálních skupin. Ti, co tráví volný čas daným způsobem, spadají do určité sociální skupiny (Slepičková, 2004).

3 Kulturní vkus

Dá se očekávat, že právě kulturní vkus bude tvořit velkého ukazatele životního stylu, a že právě tento ukazatel bude jeden z nejzásadnějších, které tvoří symbolickou hranici mezi jednotlivými sociálními třídami (Sak, 2000). Proto je nezbytné, abych této kapitole dala dostatek prostoru.

„Pojem kultura vyskočil v plné zbroji v polovině 18. století z hlavy Johanna Gottfrieda Herdera a od té doby svádí jednu bitvu za druhou. Kultura je pro Herdera životní mízou každého národa, proudem mravní energie, jenž udržuje jeho integritu. Naproti tomu Zivilisation je ve své podstatě jen nánosem zvyků, zákonů a technických znalostí. Národy mohou sdílet civilizaci, ve své kultuře však zůstanou provždy rozdílné, neboť kultura jasně vymezuje, co jsou.

Tato myšlenka se dále vyvíjela dvěma směry. Němečtí romantici interpretovali kulturu v souladu s Herderem jakožto určující podstatu národa, jako sdílenou duchovní sílu, která se projevuje ve všech zvycích, v přesvědčení a konání daného národa. Dále tvrdili, že kultura formuje jazyk, umění, náboženství a dějiny, a že zanechává svůj otisk i na těch nejnepatrnějších událostech. Žádný člen společnosti, jakkoli špatně vzdělaný, není bez kultury, neboť kultura a příslušnost k jistému společenství jsou jedno a totéž.

Jiní, spíše klasičtí než romantičtí myslitelé, interpretovali slovo kultura podle jeho latinského významu. Podle Wilhelma von Humboldta, zakladatele moderní univerzity, neznamenal kultura přirozený růst, nýbrž kultivaci. A tak neměl kulturu každý, neboť ne každý měl dostatek volného času, zaujetí či schopností, aby se naučil vše potřebné. Mezi mladými kulturními lidmi se pak najdou tací, kteří jsou kulturnější než druzí. Účelem univerzity je podle něj uchovávat a šířit kulturní dědictví a předávat je dalším generacím“ (Scruton, 1998, s. 9-10).

3.1 Vysoká a nízká kultura

Ve své práci si nepokládám otázku, která kultura je lepší a hodnotnější. I když se odpověď nabízí sama, nemusí být vždy tak jednoznačná. Proč by měla být vážná hudba lepší než hudba popová? Proč by Fellini měl točit lepší filmy než autor Doby ledové? Jde opravdu o tak výrazný estetický rozdíl anebo tyto parametry slouží pouze jako jeden z článků pro identifikaci sociální nerovnosti?

V moderní západní civilizaci jsou tvůrci vysokého, krásného umění oslavováni galeriemi, učebnicemi, knihovnami, muzei, koncertními síněmi atd. Jejich recipientům je připisován vytříbený kulturní vkus. Naopak obdivovatelé nízké, populární, masové, pokleslé kultury, jsou považováni za obdivovatele s nedostatkem kulturního vkusu.

Nejprve je důležité vymezit definicí pojem umění, abychom ho následně mohli dělit. Pavel Zahrádka ve své knize *Vysoké versus populární umění* vychází z definice Dickieho. Ten definici utváří na základě aristotelského vzoru udáním nadřazeného rodového pojmu a druhového rozdílu. Rodovým pojmem je pojem artefaktu, jenž zahrnuje předměty vytvořené člověkem. Druhovým pojmem je skutečnost, že představitel sociální instituce, kterou je svět umění, prohlásí určitý artefakt za předmět hodný naší společnosti. „Umělecké dílo v klasifikačním významu je artefaktem, na řadu jehož aspektů byl přenesen status kandidáta na ocenění nějakou osobou či skupinou osob, které jednájí z pověření určité sociální instituce“ (Dickie, G, 1971 in Zahrádka, 2009, s. 17).

Rozdíl mezi vysokým a nízkým uměním není založen pouze v odlišnosti umělecké tvorby, ale také v rozdílnosti počtu publika. Vysoké umění je pokládáno za umění s malým počtem publika, kdežto s nízkým uměním je to obráceně. Alternativní označení nízkého umění je také „masové umění“, jež v jednom ze svých významů označuje umění vyráběné a distribuované masovou technologií. „K populárnímu umění se přiblížíme kategorií masového umění, které je vyráběno a reprodukováno v masovém měřítku a je vnímáno velkým množstvím lidí“ (Benjamin, W., 1979 in Zahrádka, 2009, s. 17- 47).

Na otázku „Co je to populární kultura a jaký k ní máte vztah?“ Pavel Liška, ředitel Domu umění města Brna, odpověděl: „Co je to pop-kultura? Pop-kultura je pro mne

populární kultura, tedy nikoli lidová kultura (folklór), nýbrž kultura, která je artificiální (umělá) a profesionální, která si však nestaví nároky kultury „vysoké“, tj. kultury individuální tvorby, neorientované na vkus nebo zábavu širokého publika. Pop-kultura je právě naopak orientována na očekávání širokých mas publika, snaží se masu ovládnout a nakonec i ovlivnit ke koupi buď vstupenek, nebo nosičů apod.“ (Liška, et al., 2001 in Zahradka, 2009 s. 84-86).

I Rostislav Niederle, vyučující filosofie a estetiky na FaVU VUT v Brně, krásným a výstižným způsobem shrnul populární kulturu: „Obecně je možné říci, že výrazem „populární kultura“ jsou označovány ty artefakty, které tradice dosud nezařadila mezi díla kultury vysoké. Hranice mezi kulturou vysokou a populární není umělá, má dobrý důvod. Kdyby totiž neexistovala, pak bychom byli nuceni připustit, že se knížky třeba Vlasty Javořické nijak podstatně – hodnotově – neliší od Hrabalových novel (Liška, et al. 2001 in Zahradka, 2009 s. 84-86).

Pro představu vysokého umění můžu uvést například symfonickou a komorní hudbu, balet, operu, experimentální divadlo, kubismus, psychologický film, drama, grafické novely, poezii a vážnou literaturu. Na druhé straně stojí populární kultura s termíny jako muzikál, taneční show, komiks, reklamní slogany, braková literatura, naivní malířství, melodrama atd.

Kritici populárnímu umění vytýkají

- 1) jeho komerční povahu, tzn., že se určitý artefakt vyrábí za vidinou zisku z prodeje. A to za podmínky podřízení se diktátu masového a esteticky méněcenného vkusu.
- 2) Parazitismus tvůrců tohoto umění na umění vysokém. Tvůrci si vypůjčují témata a tvůrčí postupy, a pak je prodají za velké finanční částky. Tím pádem už dílo nemá danou estetickou hodnotu.
- 3) Uspokojování falešných potřeb u svého publika – toto umění nedokáže u svých recipientů vyvolat opravdový estetický prožitek. Tím populární umění snižuje u svých recipientů nároky na estetiku a nabízí jim kýčovitá díla a černobílé vidění světa.

- 4) Snížování celkové kulturní úrovně společnosti z příčiny jeho rozsáhlé distribuce. Populární kultura přetváří své konzumenty v pasivní publikum, které snadno podlehne přesvědčovacím mocenským technikám.

Rozdíl mezi vysokým a populárním uměním je někdy převáděn na rozdíl mezi uměním, které je hodnotné samo o sobě, a uměním, které je hodnotné pouze jako prostředek k nějakému účelu. Stoupenci této argumentace vycházejí z rozlišení mezi dvěma základními druhy hodnoty: mezi instrumentální a vnitřní hodnotou.

Instrumentální hodnota náleží takovému objektu, který slouží jako nahodilý prostředek k dosažení určitého cíle. Hodnota prostředku je přitom odvozená z hodnoty cíle. Nahodilost prostředku znamená, že daný objekt je nahraditelný jiným libovolným objektem, který může plnit stejnou funkci, tj. sloužit jako prostředek k dosažení téhož cíle. Jestliže si někdo například cení určité lidové komedie, protože ho rozesměje a pozvedne mu náladu, pak může být daná komedie ve své funkci stejně tak dobře nahrazena konzumací marihuany nebo poslechem vtipné příhody.

Vnitřní hodnota náleží naopak takovému objektu, kterého si někdo cení kvůli němu samotnému. Vnitřní hodnota mu proto náleží nezávisle na užitném vztahu mezi prostředkem a cílem. Například vnitřní hodnota uměleckého díla spočívá v tom, že ho někdo cení kvůli jeho jedinečným estetickým vlastnostem, které utvářejí pozitivní estetický prožitek. Průběh estetického prožitku při vnímání díla je veden jeho jedinečnou strukturou, proto nemůže být dané dílo v tomto ohledu nahrazeno nějakým jiným objektem. Poslech Beethovenovi závěrečné části 9. symfonie, *Ódy na radost*, může v někom vyvolat povznášející a slavnostní náladu. A i když poslech jiné hudební skladby může vyvolat podobnou škálu emocí, nikdo to nebude způsobem, jakým tak činí svou specifickou kompozicí Beethovenova skladba (Zahrádka, 2009).

3.2 Teorie masového vkusu

Už Bourdieu se ve své knize *Questions de Sociologie* zabývá tématem vkusu. Jako předpoklad pro rozdílný vkus je zásadní klasifikace toho, co je „dobré“, co „ošklivé“, co „distingované“ a co „vulgární“ (Bourdieu, 1984). V podstatě jde o klasifikaci vkusu vyhraněného a masového.

Jak už jsem naznačila, finanční zisk je v populární kultuře zásadní. Zisk je ovšem v konkurenčním tržním prostředí závislý na udržení a rozšíření trhu s populárním uměním. Populární umění je proto výrobkem, který je ze své podstaty určený pro masovou spotřebu. Tento fakt přiměl kritiky populárního umění k tomu, aby namísto označení „populární umění“ začali užívat výraz „masová kultura“. Má-li se populární umění stát předmětem masové spotřeby, pak musí být totiž zaměřeno na něco, co je společné co možná největšímu počtu spotřebitelů. Tímto společným jmenovatelem je masový vkus. Výrobci populárního umění dosahují jeho esenciálního určení tím, že své výrobky přizpůsobují nejnižší společné úrovni vkusu. Snaha o zajištění co možná nejširšího publika pro spotřebu populárního umění má proto negativní dopad na estetickou hodnotu děl populárního umění (Macdonald, D., 1957 in Zahrádka, 2009, s. 59).

Pojem masy

Zahrádka (2009) vychází z teorie J. Careyho. John Carey upozorňuje na to, že pojem masy neoznačuje žádný konkrétní dav lidí, nýbrž souhrn všech možných davů. Carey proto pojem masy pokládá za abstraktní pojem, který neomezuje nic reálného, nýbrž něco, co představuje hranice naší smyslové zkušenosti. Z této skutečnosti vyvozuje závěr, že o mase jako o abstraktní entitě se nelze empiricky nic dovědět. Chce-li dát někdo pojmu masy určitý význam, pak mu nezbyvá podle Careyho nic jiného, než aby k tomuto pojmu připojil nějaké vlastnosti, a tím jej určitým způsobem specifikoval. Carey dále uvádí, že této sémantické specifčnosti pojmu masy využili v rámci diskuse o hodnotě populárního umění někteří intelektuálové, kteří pojem masy spojili s negativními vlastnostmi kultury na přelomu minulého století. Tyto intelektuály lze rozdělit na konzervativní a levicové.

Pojem masy nabýval v rámci kritiky populární kultury u představitelů obou táborů odlišný negativní obsah, protože slouží odlišným ideologickým záměrům. Zatímco představitelé konzervativního křídla vnímali populární kulturu a její publikum jako ohrožení sociální a kulturní autority, představitelé levicového křídla pokládali populární kulturu a její publikum naopak za oporu stávajícího kapitalistického systému.

3.2.3 Sociální funkce rozlišení vysoké a populární kultury

Pierre Bourdieu se zabývá nejen sociálním původem, rozlišením mezi vysokým a populárním uměním, nýbrž také jeho sociální funkcí. Jako Carey, tak i Bourdieu zastává názor, že rozdíl mezi vysokým a populárním uměním neodráží rozdíl v jejich estetických vlastnostech, nýbrž rozdíl v sociálním postavení jejich recipientů. Podle nich populární umění a vysoké umění z estetického hlediska neexistuje. Existují pouze objekty, které slouží k posílení sociálních rozdílů a identit v průmyslové západní společnosti (Zahrádka, 2009).

Sociologové se shodují v názoru, že ve společnosti existuje bezpochyby větší počet sociálních tříd, nejen ten, který předpokládá binární model kulturní spotřeby. Rozlišení mezi vysokým a populárním uměním nemůže proto být pokládáno za odraz stratifikačního uspořádání společnosti (Carroll, N., 1998 in Zahrádka, 2009, s. 95).

Podle Bourdieuho dané rozlišení nejen zrcadlí sociální rozdíly, nýbrž také přispívá k jejich legitimizaci. Odlišná kulturní spotřeba není tudíž pouze výrazem sociálních odlišností, ale také prostředkem k jejich reprodukci. V tomto smyslu má rozlišení mezi vysokým a populárním uměním ideologickou funkci: uměle zkonstruovaný estetický rozdíl přispívá k prosazení zájmů určité sociální skupiny na úkor zájmů jiných sociálních skupin.

Jak tato kulturní legitimizace sociální hierarchie podle Bourdieuho probíhá? Vysoké umění propůjčuje na základě připsané pozitivní estetické hodnoty svému publiku, které je tvořeno převážně příslušníky vyšších společenských tříd, vlastnosti kultivovanosti a dobrého vkusu. Dobrý vkus a estetické cítění jsou přitom vydávány za vrozené schopnosti, které opravňují jejich nositele k výsadnímu společenskému postavení. Jinými slovy řečeno, uvedené vlastnosti zpětně slouží k ospravedlnění výsadního ekonomického postavení sociální elity: „Mlčení ohledně sociálních předpokladů, pro přivlastnění kultury, či abychom byli přesnější, pro získání umělecké kompetence ve smyslu zvládnutí všech prostředků pro specifické osvojení uměleckých děl, je prospěchářské mlčení, protože umožňuje legitimizaci sociálního privilegia tím, že předstírá, že se jedná o vrozenou schopnost“ (Bourdieu, 1993 in Zahrádka, 2009).

4 Stravovací návyky

Způsob stravování neodmyslitelně patří do jedné z kategorií životního stylu. Pro každého tvoří odlišnou hodnotu. Tradičnímu domácímu stolování pomalu odzvání, nahrazují ho fast foody, požívání jídla za chůze. Máme volbu požívání domácích potravin, bio potravin, a tím přispívát k existenci jejich výrobců ; bez obtíží si můžeme sehnat mořské lahůdky a stát se třeba labužníkem. Možností máme v dnešní době nepřehledné množství. Nesmíme ale zapomínat na to, že jde o uspokojování základní lidské potřeby. Uspokojování potřeby hladu prostřednictvím jídla je základním požadavkem života.

4.1 Jídelní kultura

Právě v jídelní kultuře, v jídelních tabu, rituálech, ve formách dělení jídla, se manifestovaly počátky lidské kultury až k současným společenským formacím, jež jsou založeny na základních vzorcích mravních řádů.

Jak jsem již v úvodu kapitoly naznačila, jídelní kultura se během padesáti let radikálně změnila. V procesu modernizace se jídlo a jeho konzumace stává čím dál tím méně významným aktem (v našich zeměpisných šířkách a samozřejmě nejen tam). Proto lidé nepovažují za důležité tento akt sdílet s někým druhým. Bereme ho jako každodenní aktivitu podobnou čištění zubů. Ztratili jsme tak pocit pospolitosti (Dvořáková-Janů, 1999).

Pro konzumaci jídla člověk využívá své jídelní zvyklosti, které jsou určovány individuálně psychickými a sociokulturními vzory chování. „Jídelní – stravovací“ zvyklosti je možno interpretovat jako vícefázový endogenní a exogenní „vysílací“ a prožitkový proces, jenž se objevuje ve formě vnějšího i vnitřního průběhu chování. Podstatně determinanty jsou vzdáleny klasickým metaekonomickým teoriím a mají překvapivě málo co do činění s interpretací racionálního rozhodnutí. Sociálně ekonomicky či antropologicky orientovaní badatelé jako G. Catona či A. Gehlen tvrdí, „že mezi rozhodujícími stimuly chování a skutečným chováním neexistuje v protikladu k živočišné říši neměnný a dokonalý řídicí pudový mechanismus. Ten je u lidí vrozený a biologicky nevratný“ (Dvořáková-Janů, 1999, s. 27).

Způsoby chování, jež jsou obsaženy v jedení, se odehrávají i v zcela jiných oblastech lidské existence. Stejně tak i naopak je možné vyjádřit způsob života prostřednictvím způsobu výživy, stravy a jídla. Styl výživy se mění v závislosti na etapě života.

Dvořáková-Janů klasifikovala následně komunikativně symbolický obsah jídla:

- Jídlo je prestižním produktem (je prožíváno jako určitý personální atribut. Může zdůraznit sociální pozici určité elity).
- Jídlo je statkovým produktem (slouží i jako sociokulturní identifikace).
- Hédonistické produkty (požívání těchto produktů navozují pocit slasti, rozkoše, a to pro svou chuť, vůni a vzhled. Lidé jim přizpůsobují chování a při jejich konzumaci demonstrují pohodu).
- Pouze funkční produkty (slouží jako nosiče kalorií, nemají žádný zvláštní smyslový obsah).

Je tedy zřejmé, že jídlo zahrnuje určité prvky vystavování na odiv, performance, jisté exhibice, sociální prestiže. Mezi sociální funkce jídla patří též rituály pohostinnosti, jež se vyvíjely po dlouhá staletí u všech národů.

Skladba jídla, technika jeho přípravy a uchování, se od časů, kdy pračlověk sbíral plody, byliny a hlízy, vyvinuly k systému vyjadřující sociální vztahy a normy. To se skrývá v signálech stravovacích zvyklostí.

Role jednotlivých prvků sociálně komunikačního „stravovacího a jídelního pole“ je ještě výraznější, zaměříme-li se na fakt, že nejde o stejnou věc, jíme-li během týdne brambory v polévce nebo si na nich pochutnáváme v restauraci při nedělním obědě, jsou-li zabalené ve stříbrné fólii s bylinkovým máslem jako příloha k bifteku. Nebo: bílý chléb byl v minulosti dlouho považován za znak vysokého standardu a kultury, dnes je tomu naopak. Kvalitní tmavý žitný chléb je považován za lepší a řazen do vyšší hodnotové škály. Rovněž cukr představoval drahý luxusní produkt, jenž byl importován z kolonií. Dnes je zdarma přidáván (a často odmítán) jako příloha ke kávě. Je chápán jako nepotřebný, vedoucí k tloustnutí a způsobující zubní kaz. Stejně tak med – někdejší jídlo chudých – se stává potravinou symbolizující zdraví,

jež se prodává ve speciálních prodejnách zdravé výživy, často i v lékárnách apod. (Dvořáková-Janů, 1999, s. 31).

Ne jenom tedy způsob konzumace potravin, ale i jejich výběr může indikovat část životního stylu v souvislosti s ekonomickou dělbou práce, se standardem životní úrovně.

4.2 Životospráva a zdraví jako součást stravovacích návyků

Protože není pochyb o tom, že správná životospráva může prodloužit aktivní život, stručně poreferuji o životosprávě v souvislosti se zdravím. Existují studie, které se detailně zabývaly rozbořením životního stylu a jeho vlivu na vznik chorob. Ve své práci se nezabývám výčtem nemocí ani jejich prevencí, nicméně definice zdraví, kterou předložila Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1948 za zmínku stojí: Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, a ne pouhá nepřítomnost nemocí nebo slabosti (Kebza, 2005). Následující výčet faktorů znázorňuje ty faktory, které mají na životosprávu negativní vliv a v jaké míře jsou vztahově propojeny s nemocemi.

- 1) Tabák: vztah mezi kouřením, nádorem plic a koronární srdeční chorobou byl prokázán ;
- 2) alkohol: prokazatelné poškození jater, nehody všeho druhu (příčina automobilových nehod, sebevražd, sociální degradace, ztráta rodiny atd.) ;
- 3) způsob sexuálního života a reprodukce: promiskuita vede k šíření pohlavních chorob ;
- 4) konzumace živočišných produktů: vyšší spotřeba masa je spojena s vyšším výskytem chorob srdce a nádorů prostaty ;
- 5) obezita: je spojena s vyšší úmrtností na srdeční a mozkové choroby, s vyšším krevním tlakem, výskytem cukrovky;
- 6) tělesný pohyb.

(Sklenovský, 1997)

Výrazným argumentem pro řadu doporučení zdravé životosprávy a výživy jsou finanční obtíže. Pro někoho dodržování těchto doporučení může být dosti drahé (Sklenovský, 1997). V empirické části vysleduji, jaká je souvislost mezi výběrem potravin a socioekonomickým statutem rodičů.

5 Ekologie a politika

Do své práce o životním stylu mládeže jsem zakomponovala dvě z dimenzí, které mi právě na Mostecku přijdou z velké míry dosti důležité v porovnání třeba k příslušnosti vysoké či nízké kultury. Jde o dimenzi politickou a ekologickou. Jsou zajímavé zvláště pro svůj rozsah, kdy jedinec díky svému chování může přispět k celkové změně na jiných než osobních úrovních. Určitě by si zasluhovaly minimálně takový prostor, který jim ve své práci poskytují.

5.1 Ekologie

Existenci ekologické krize díky četným dokladům již nelze popřít. Dnes už ani nehledáme další příčiny, snažíme se najít řešení. Pohodlné říkat, o to nepohodlnější a méně reálnější konat. Nemá smysl se v této práci zabývat různými řešeními, vlivem používání škodlivých technologií atd. Zajímá mě, jaký postoj zaujímají mladí lidé k tomuto problému.

Místo toho, abychom rafinovaně přemýšleli, jak přírodě neškodit, měl by člověk hledat řešení zpočátku u sebe samého, ve změně svých hodnot a potřeb, ve změně životního stylu, je – li to možné. Preference určitých hodnot představuje podstatnou složku motivace lidského chování.

Ve své knize *Pestří a zelení* autorka operuje s pojmem kognitivní disonance. „Je to nesoulad mezi chováním člověka a informacemi, kterých se mu dostává. Subjektivně je kognitivní disonance pocíťována jako nelibý stav. Člověk se snaží zbavit se jej a navodit stav kognitivní konsonance (shody, souladu). V zásadě se mu nabízejí dvě možnosti: 1. Může racionálně změnit své chování, 2. Může nežádoucí informace na základě jednoduché reakce vytěsnit“ (Librová, 1994, s. 21).

5.1.1 Historický vliv evropské kultury

Již od antiky bylo zaměření evropské kultury výrazně antropocentrické, příroda bývala pojata jako nástroj k realizaci lidských cílů. Velký vliv na pojetí přírody mělo období osvícenství. Lineární myšlení a vůbec myšlenkové extrapolace se zvláštním způsobem spojily s dějinným optimismem. Tak se ujala idea trvalého pokroku a neomezeného růstu lidského blahobytu. Tato idea nepřipouští krizový vývoj společnosti ani žádné katastrofické vyústění.

Toto období posílilo vědomí o všemohoucnosti techniky a vědy, které jsou základem lidského blaha. Pomíjivé lidské blaho vzkvétalo, avšak na úkor postupnému oddělování se od přírody do uměle vytvořeného prostředí (Lorenz, 2000). První, kdo vyzdvihнул přírodu jako takovou, bez toho, aniž by pro člověka představovala utilitárnost, byl na konci 19. a počátkem 20. století např. H. Bergson (Librová, 1994).

5.1.2 Ekologie v dnešní době

V naší postmoderní době se ekologická etika rozhojnila. Narůstá podíl těch, kteří nejsou lhostejní vůči přírodě a jsou schopni svůj životní styl více či méně změnit. Librová používá dva termíny. Jeden pro ekologicky aktivní, pro ty, kteří se přímo účastní ochrannářských a ekologických aktivit – zelení, druhý pro ty, jejichž život je ekologicky prospěšný zprostředkovaně, většinou prostřednictvím nízké úrovně spotřeby – pestří (Librová, 1994).

Jde o jedince, kteří se chovají ekologicky příznivě, jsou schopni žít ve skromnosti. Avšak určit, kdo jakou měrou škodí více, je těžké posoudit. Mohu být nekuřákem, vegetariánem, mohu třídit papír, ale do práce jezdím autem. Mohu tak tvrdit, že žiji ekologicky příznivě?

Indikátory postoju k ekologickým otázkám

Někteří naši ekologové (např. Musil) považují metodu drobných krůčků jednotlivců za stěžejní. Podívejme se na některé z nich.

- Nejvíce je vždy na očích automobil jako přední kandidát na radikální změnu i přesto, že si člověk těžce odvyká spotřebě i pohodlí. Automobil naplňuje lidskou

potřebu změny, rychlosti a demonstruje sílu. S hustotou automobilismu souvisí i výstavba, četnost dálnic. Obrovská část prostoru je i s ekosystémy zalita betonem či asfaltem. S automobily souvisí i úmrtnost, přeměrování hrátek dětí do míst k tomu určených. Bezesporně otázka automobilismu je rozsáhlejší, než by se na první pohled mohlo zdát. Řešení může přinést změna ve způsobu dopravy a života vůbec.

- Turismus: nároky na komfort se zvyšuje. Od 60. let 20. století se rapidně navýšil počet ubytování ve vyhlášených letoviscích, tím se zvýšily i nároky na leteckou i pozemní dopravu. Ekologické škody v Alpách jsou pověstné – planýrováním se získávají nové lanovky, vleky, sjezdovky + sněhová děla a opět automobilový průmysl.
- Jídlo a vaření. I původ potravin může mít sekundární ekologické důsledky ve velkém měřítku.

Ze sociologického výzkumu, který provedla Librová, vyvstává zajímavá otázka vzdělání a profesí v souvislosti s ekologickým vedením života. Většina pestrých a zelených lidí je středoškoláků, případně vysokoškoláků, kteří ale svou vystudovanou profesí nevyužívají (Librová, 1994).

5.2 Politická kultura

Politická kultura je spjata s myšlenkami politické filosofie, ale nesplývá s nimi. Politická filosofie bývá považována za součást „vysoké kultury“ intelektuálů, zatímco kultura je jev vlastní všem obyvatelům země, a nikoli jen elitám. Politická kultura, pojem vycházející především z klasických prací Almonda a Verby (1989), je přetrvávající soustava internalizovaných, tedy niterně přijatých postojů k politickým jevům. Je to psychologický konstrukt a zároveň charakteristika společnosti. Tím, že souvisí se základními politickými přesvědčeními a hodnotami, vykazuje větší míru stability, než méně stabilní veřejné mínění či důvěra k jednotlivým institucím (Almond, 2000 in Klicperová – Baker, et al., 2007).

Kolem pojmu politická kultura probíhají četné diskuse. Je to koncept, který spojuje experty různých oborů i kultur (i když určité námitky o egocentrismu jsou jistě

na místě). Pye (1968) výstižně poukazuje na to, že termín „politická kultura“ je schopen vyvolat v lidech okamžitě intuitivní porozumění, díky němuž dokáží bez dalšího definování pochopit jeho smysl a sami ho volně používat. Na druhé straně se pojmu politická kultura vyčítá přílišná pojmová nevyhraněnost, „deštníkovitost“, protože zastřešuje příliš velký okruh jevů.

5.2.1 Politické zrání

„Součástí sociálního statutu dospělého člověka je jeho občanská role. Jedinec se rodí v rámci konkrétních společenských vztahů, jejichž součástí jsou vztahy politické, které utvářejí politický systém společnosti. Zpočátku jedinec politické vztahy a politické jednání nereflektuje. Je jich účasten nepřímo, prostřednictvím své rodiny. Společenský a politický statut dítěte je odrazem statutu rodiny. V procesu sociálního zrání probíhá jako dílčí proces politické zrání jedince, které má složku znalostní, hodnotovou, postojovou a konativní. Sociální kompetence zaměřená do politické oblasti je politickou kompetencí, tedy souhrnem schopností reflektovat, analyzovat a hodnotit politické jevy a procesy a adekvátně politicky jednat.

Politické zrání jedince probíhá v rámci politické kultury společnosti, která má výrazné historické kořeny a dynamiku. V procesu politického zrání si jedinec osvojuje stávající politickou kulturu, aby se v rozmezí určitého limitovaného intervalu stal subjektem jejího vývoje a posunu. Nová generace má šanci oprostit se od zakonzervovaných, nefunkčních prvků politické kultury.

Určité prvky politické kultury měly své opodstatnění v minulosti ve zcela jiných společenských souvislostech. Tehdy byl daný prvek jednání racionální reakcí, jeho přežívání v jiné historické etapě však představuje politický a společenský atavismus bez racionality a společenské funkčnosti jak k aktuálním společenským podmínkám, tak i cílům“ (Sak, 2000, s. 48).

5.2.2 Typy politické kultury

Dle Almonda a Verby můžeme politické kultury rozlišit dle následujícího modelu:

- 1) Provinciální, parochiální, tradiční je nejranějším typem politické kultury. Je tradiční pro nemoderní, tradiční společnost, ve které jsou lidé politicky neinformovaní, neuvědomují si ji, ale zároveň od ní nic neočekávají.
- 2) Podřízená politická kultura je taková, jejíž členové s poslušností přijímají svou poddanskou roli v politickém systému. Členové si jsou vědomi podstaty politiky i vlády. Jako příklad slouží třeba absolutistické a moderní autoritářské společnosti.
- 3) Participační politická kultura je výdobytkem moderní kultury. Její občan se zajímá o společenské dění, je politicky aktivní.

Feierabend (1992) rozšířil tuto původní trojici ještě o jednu kategorii:

- 4) Alienační politická kultura. Tato kultura je poměrně novým jevem. Feierabend postrádal u rozdělení dle Almonda a Verby ještě tu kulturu, jejíž člen má vůči politice pocit alienace, popřípadě znechucení, rozčarování a únavy z politiky. Jsou to tedy členové, kteří zavrhnou politický systém anebo nějakou jeho část, jsou cyničtí, zklamaní z korupce a z politických praktik. Od provinciální kultury se liší už předchozí informovaností před těmito pocity.

(Klicperová – Baker, et al., 2007)

Dá se předpokládat, že respondenti nereprezentují příklad podřízené politické kultury, v jejich případě bychom mohli spíše kombinovat tradiční a alienační politickou kulturu. V empirické části práce se dozvíme, jak a čí politika mladé lidi oslovuje.

6 Třídní nerovnosti

Další část teoretické práce je směřována hlavně na rodiče dětí, na jejich socioekonomický status. Na první pohled by se mohlo zdát, že otázka je jednoduchá. Přece každý školák je schopen dle životního stylu přiřadit člověka do správné „výšky“ v sociální žebříčku, je schopen říct, zdali se nachází „nahore“ nebo „dole“. Co je ale určovatelem postupu na tomto žebříčku?

6.1 Rodina jako základní kámen nerovnosti

Radikální změnu v pojetí rodiny a rolí jejích členů nelze v žádném případě popřít. Ve své práci se budu zajímat o diferenciační stratifikaci společnosti, kde rodina tvoří základní stavební kámen nerovnosti.

Velmi pružný vývoj sociologie jako vědy koreluje se stejně nebo více pružným vývojem společnosti. Sociologie rodiny zaznamenala ve svých studiích obrovskou změnu. Během devatenáctého a na počátku dvacátého století, byla rodina chápána jako stabilní sociální zařízení, o které se stát opírá, a které chrání stát před nekontrolovatelným chaosem. Tato sociální jednotka také utvářela osobní prostor, chránící své členy před nepřehledným světem, vyrovnávající změny ve svém okolí. Jednotlivé role jejích členů se ale začaly radikálně měnit s moderním věkem. Ivo Možný (1999) zmiňuje sedm příčin vzniku nového pojetí rodiny.

- 1) I předmanželský sex se stal legitimním.
- 2) Nové technologie vytvořily účinnou hráz mezi sexem a početím.
- 3) Výběr životního partnera zajišťovali rodiče – aby tento partner zaručil kontinuitu rodinného státu, majetku i kulturního habitu.
- 4) Manželství jako takové bývalo posvěceno transcendentální silou, křesťanství ho koncipovalo jako nezrušitelné. Toto pojetí však atakuje pojetí manželství jako občanské smlouvy, kde Bůh byl vystřídán efemérní láskou. Zvyšuje se tedy rozvodovost.

- 5) Rodina ztrácí svou nezastupitelnost. Její roli vychovatele přebírá škola, péči o nemocné, staré a postižené převzaly nemocnice.
- 6) Stoupá počet dobrovolně bezdětných rodin, v Německu téměř jedna čtvrtina manželských párů. Tím se tedy mění hlavní smysl rodiny a náplň rodičů, čímž bývala výchova dětí.
- 7) Profesionální kariéra ženy na úkor doby, strávené na mateřské. Toto období se eliminuje na jen krátkou životní epizodu.

Ivo Možný podtrhuje roli rodiny ve výchově individua a jeho životních šancích. Pokládá si otázku, zda to, že se člověk narodil v určité rodině, ovlivňuje jeho sociální zařazení a již zmíněné životní šance. Jednou z nejvyšších priorit sociologů je výzkum vlivu třídního původu na šance dětí. V Douglasově práci *Domov a škola* se prokázala jasná závislost školního výkonu dětí a jejich schopností na třídním původu dítěte (Možný I., 1999).

Možný zmiňuje tyto determinanty, jež hrají důležitou roli ovlivňující životní šance dítěte:

- „Podmínky, jež spoluvytvářejí jeho výkon ve škole, rozhodují o jeho úspěchu při zkouškách, a tím mu otevírají anebo zavírají bránu k vyššímu vzdělání a skrze ně k určitým povoláním a společenským postavením. Tyto podmínky jsou uloženy v *kulturním kapitálu* rodiny – ve vzdělání a kultivovanosti rodičů, který předávají skrze svou schopnost stimulovat a podporovat své dítě při vzdělávání a rozvoji duševních schopností i kulturních dovedností. Jsou ale samozřejmě uloženy už v samém
- *ekonomickém kapitálu*, tedy prostě v tom, že bohatá rodina koupí dítěti stimulující hračky, dopřeje mu zajímavé a obzor rozšiřující prázdniny (spojené s cestováním a kulturními i vzdělávacími aktivitami), poskytne mu kvalitnější stravu a dá mu lepší stravovací návyky (a tím i základ pro lepší zdraví), naučí ho rozmanité sporty atp. Rozhodující roli však hraje rozdíl v bydlení, jaké si může rodina dovolit. Ve vyspělých a stabilizovaných společnostech znamená tento rozdíl nejenom to, že bohatší rodina může dopřát svému dítěti jeho vlastní dětský pokoj, pracovní stůl a klid k nerušené školní přípravě a k rozvíjení intelektuálních zájmů. Znamená i „lepší susedství“

– a tedy více kamarádů podobně stimulovaných a zvýhodněných, lepší celkovou úroveň lokální školy a třídy, do které dítě už od malička bude chodit... Začíná tu také působit mechanismus, kterým se dědí

- *sociální kapitál* rodiny, tedy zdroje, které má rodina uloženy ve svých konexích a stycích, ve výhodných známostech a přátelích. Spolužáci z lepších rodin drží spolu už od obecné školy a na univerzitě pak rozšiřují kruhy svých známých dál, aby vytvářeli síť vzájemné podpory celoživotní hodnoty. Zvyšuje to velice přirozeným způsobem šanci na výběr vlastního manželského partnera z kruhů rodin třídně si blízkých... Spojené státy americké jsou velmi demokratická a „otevřená“ společnost, ale etablované elity tam stále mají na paměti větu, že špatně zvolená příprava pro dceru může znamenat chybu, jež se bude v rodině napravovat po tři generace“ (Možný, 1999, s. 89-90).

6.1.1 Rodičovská autonomie

Využití kulturního a sociálního kapitálu rodičů ve výchově potomka lze ve společnostech našeho kulturního okruhu rozlišit v principu dvojí koncepci rodičovské autonomie: tradiční a liberální. Jakousi modernější verzí tradiční koncepce je pojetí označené Colinem Macleodem jako demokratické, a umírněnější verzí liberální koncepce pojetí označené jako zjemnělé liberální pojetí (Macleod, 1997 in Šafr, 2008).

„**Tradiční koncepce** dává – v největší možné zkratce – rodičům právo a povinnost přenášet na dítě jejich hodnotový systém a představu o dobrém životě. Mohou pro to volit prostředky, které sami považují za nejlepší, a mohou i omezovat možnost dítěte seznámit se s těmi postoji a hodnotami ve společnosti, jež sami neschvalují ; pokud společnost sezná, že děti takto vychované ohrožují komunitu, je na společnosti, aby bránila svou integritu jinými prostředky než intervencí do rodičovské autonomie.

Liberální koncepce naopak předpokládá, že rodiče nebudou pokud možno vůbec nijak ovlivňovat dítě ve volbě hodnot a při vytváření představy dobrého života. Necháávají na něm, ať si samo vybere, co bude pro *jeho život* podle *jeho názoru* nejlepší ; pokud mají o něco usilovat, pak jen o ochranu dítěte před vlivy, které by mu volný výběr omezovaly.

Pro tradiční koncepci lze uvést, že vesměs posiluje integritu rodiny a silným mezigeneračním přenosem i integritu kultury ; proti ní, že vede k vytváření idiosynkrasií vzhledem k rodinám výrazněji odlišných subkultur v komunitě a případně i k rasismu. Je také socializací k autoritářské osobnosti. Dítě, které bylo rodiči přísně vedeno s důsledným vyloučením jeho vlastní volby mezi otevřenými mu alternativami, nezíská schopnost autonomně se rozhodovat a dobře volit ; potlačovaná úzkost z nutnosti volit ho pak vede k tomu, že zužuje asertivně prostor pro volbu, kdekoli se ve společnosti otevře. Této nevýhodě se vyhýbá modernější verze tradiční koncepce, zde nazývaná **demokratická**, která sice také předpokládá povinnost dětí držet se hodnot rodičů, ale otevírá v rodině prostor pro diskusi o jiných hodnotách a klade důraz na vlastní volbu: musejí pro ně být získány, ne k nim být donuceny.

Pro liberální koncepci mluví dost už jen to, že nemá nevýhody koncepce tradiční, a že otevírá sociální dynamiku. Proti liberální koncepci lze uvést, že rozvolňuje rodinu, jež působí jako nomická instituce zejména tím, že v ní dochází ke sdílené konstrukci sociální reality, k předávání a stabilizaci hodnot a k solidaritě o sdílené hodnoty. Důsledně liberální koncepce rozvolňuje vztahy a zeslabuje porozumění mezi generacemi ; umírněně liberální koncepce proto přiznává rodičům právo usilovat o předání své vlastní představy dobra a správného života dětem. Liberální zůstává v tom, že podporuje dítě, aby se v přiměřeném věku seznámilo s jinými hodnotovými koncepcemi, a to bez omezení – tedy včetně těch, jež jsou nepřátelské etablované kultuře a postrádají liberalismus rodičů“ (Možný, 1999, s. 133-134).

Ve své práci budu vycházet z modernější verze tradiční koncepce rodičovské autonomie, **demokratické**. Tzn., že předpokládám, že rodiče se snaží, aby se jejich dítě drželo jejich hodnot, jejich postojů. Zároveň vycházím ze základu, co může společnost od rodičů vyžadovat: každé dítě má nárok na to, aby mu jeho otec a matka zajistili a poskytlí základní výživu, oblečení, ubytování zdravotní péči a přístup ke vzdělání alespoň takovému, aby ho jeho nedostatek v dospělosti nevylučoval ze společnosti. Ttato pětice bývá označována jako teze minimálního zaopatření – Minimum Provision Thesis (Možný, 1999).

6.2 Sociální třídy

O sociálních třídách se začíná hovořit v souvislosti politické, ideologické a názorové, které následně tvoří rozdíly mezi lidmi. Weber rozlišuje třídní postavení a sociální třídu. Třídní postavení je seskupení lidí, kteří mají stejnou velikost majetku a stejné možnosti získat ekonomický příjem. U lidí, kteří se nacházejí ve stejném postavení, lze očekávat podobné ekonomické zájmy. Sociální třídy jsou skupiny lidí v podobném třídním postavení, tzn., že se mohou utvářet skupiny lidí, kteří se v rámci třídního postavení diferencují. Sociální třída a třídní postavení jsou vedle konceptu statkových skupin a politických stran prvky, tvořící Weberovo pojetí sociální stratifikace (Katrňák, 2005).

Bourdieu nedefinuje třídu jako souhrn vlastností, jako například věk, pohlaví, sociální nebo etnický původ, ani jako soubor černobílých částí nebo také dle toho, zda je člověk původní obyvatel země či imigrant, jeho vzdělanostní úroveň atd. Sociální třídu definuje jako strukturu vztahů mezi všemi vhodnými charakteristikami, které dávají specifickou hodnotu každé z nich, a tím i jejich důsledkům v praxi (Bourdieu, 1984). Bourdieu také zmiňuje boj mezi jednotlivými třídami. Jde v podstatě o každodenní boj, zobrazující se například ve stylu pozdravení, v kultivaci projevu, ve způsobu řízení automobilu (Bourdieu, 1979 in Champagne, 2008)

Tajemstvím také není, že na jisté pojítko mezi sociální stratifikací a životním stylem přišly už poválečné studie (např. Kahl, 1957 in Šafr, 2008). Životní styl se dostal na některé ze stratifikačních škál, indikující kulturní, tedy neekonomickou a nepracovní, dimenzi statusu. Obecně by se dalo říct, že profese a s ní spojené postavení na trhu práce, jsou finančně ohodnoceny. Takto získané finance společně s mnoha dalšími faktory diferencují způsob života. Zablocki a Kanterová zmiňují působení socioekonomického statusu na životní styl a na vkus, přičemž ale podmíněnost neplatí obráceně (kdy by životní styl a vkus působily na statusové postavení). Tímto propojením se zabýval i Pierre Bourdieu. P. Bourdieu rozděluje statusovou stratifikaci dle několika dimenzí – ekonomické, kulturní a sociální v souvislosti v čase. Podle Bourdieuho se různé skupiny lidí seskupují na základě stejných kulturních praktik, a tak si udrží své místo v sociálním prostoru. Vnímá kulturu tedy jako formu prezentace třídní identity, kde jde o praktiky, rituály, které mají symbolický charakter. Jedinci dané skupiny prožívají pocity vzájemné podobnosti, jež definuje jejich členství.

Tím jsme „my“ odděleni od „oni“. Tento princip Bourdieu nazývá princip homogenity – příslušníci stejné třídy mají podobné životní styly (Šafr, 2008).

6.3 Sociální status

„Vztahy mezi různými sociálními skupinami lze charakterizovat také jejich orientací vzhledem k vertikální a horizontální dimenzi sociální diferenciaci. O **vertikální sociální diferenciaci**, neboli také sociální hierarchii, mluvíme tehdy, jestliže pozice jednotlivce nebo místo skupiny ve společnosti lze změřit ve srovnání s pozicemi nebo místy jiných na stupnici 'nahore – dole', 'výše - níže', 'lépe – hůře' apod. Vertikálně od sebe odlišné pozice jednotlivců se označují jako **sociální status**. Mezi lidmi s odlišnými statusy nebo mezi sociálními skupinami různě situovanými ve vertikální sociální diferenciaci vznikají vztahy **sociální nerovnosti**. Pokud se různé příznaky nerovnosti u týchž jednotlivců do jisté míry spojí a ustálí, vede to ke vzniku skupin, jimž říkáme **sociální třídy, vrstvy, statusové skupiny, stavy, kasty** apod.“ (Machonin, Tuček a kol., 1996, s. 23).

Dle Machonina a Tučka (1996), při zkoumání vertikální diferenciaci nejprve zpravidla zjišťujeme rozložení sociálních jednotek, tj. jednotlivců nebo také společně hospodařících domácností či rodin, podle vyššího, resp. nižšího postavení - podle parciálního statusu. Při stratifikaci bývá v soudobých společnostech určující osou sociálního uspořádání zejména dosažené vzdělání, kvalifikace a pracovní postavení, kterému zpravidla více či méně odpovídají pracovní příjmy, popř. životní úroveň a životní styl.

Dosažené vzdělání a kvalifikaci považujeme za určující statusovou charakteristiku, která podmiňuje zaměstnanecký status a následně pak třídně profesionální zařazení a souhrnný sociální status. Tento předpoklad je východiskem většiny stratifikačních a mobilitních studií. V moderní společnosti obecně platný kauzální vztah mezi dosaženým vzděláním, kvalifikací a socioprofesionálním postavením, má určitá specifika: význam vzdělání a kvalifikace v sociální diferenciaci, jaký jim přiznává veřejnost.

6.4 Socioprofesionální postavení

Pro měření statusu vykonávané práce na vertikální ose se v současné sociologii používají kategorizace jak národní, specifické, tak ty, které již zdomácněly v mezinárodních výzkumech. První skupinu u nás reprezentuje především škála složitosti práce, odrážející míru její tvořivosti, kvalifikovanosti, samostatnosti, náročnosti a odpovědnosti. V základní podobě je škála devítistupňová:

1. „Práce nekvalifikované a pomocné
 - pouliční prodavač, uklízeč/ka, metař, pomocný dělník atd.
2. Práce jednoduché a dílčí:
 - písař, poštovní doručovatel, telefonista, prodavač ve stánku, chovatel hospodářských zvířat, malíř pokojů, montážní dělník, domovník.
3. Práce polokvalifikované, rutinní a dílčí:
 - prodavač, číšník, zahradník, myslivec, betonář, dělník u automatických strojů, kominík.
4. Práce kvalifikované, specializované, rutinní:
 - sekretářka, úředník na přepážce bank, recepční, vlakvedoucí, kuchař, holič, instalatér, montér, truhlář, švadlena, taxikář, řidič nákladního automobilu.
5. Práce střední složitosti a kvalifikovanosti (střední odborné), zpravidla dílčí:
 - drobný podnikatel, vychovatel, účetní, knihovník, průvodce, hasič, policista, opravář motorových vozidel, elektromechanik, krejčí, strojvedoucí, řidič autobusu.
6. Práce vyšší střední složitosti a kvalifikovanosti (odborné), s omezenou samostatností:
 - ředitel malého podniku, vedoucí restaurace, bezpečnostní technik, laborant, umělecký kovář, trenér, zdravotní sestra, zlatník, výrobní mistr.
7. Práce vysoce složitě a kvalifikované, jednostranné nebo opakované (specializované), s omezenou samostatností:

- vedoucí pracovník v obchodě, vedoucí pracovník velkých organizačních útvarů, ředitel školy, programátor, učitel ZŠ, personalista, právní poradce, stavební technik, zootechnik, burzovní makléř, vyšší důstojník, tanečník, profesionální sportovec.

8. Práce vysoce složité a kvalifikované, mnohostranné a samostatné:

- starosta, velitel vojenských jednotek, vedoucí pracovník velkého podniku, agronom, VŠ a SŠ učitel, archivář, tlumočnick, spisovatel, novinář, pilot, policejní inspektor.

9. Práce vysoce složité a kvalifikované, mnohostranné, tvůrčí

- vyšší státní úředník, ředitel velkého podniku a jeho náměstek, šéfredaktor, vědec – fyzik, architekt, vědec - biolog, lékař, vědecko-psychologický pracovník, advokát, vědec-ekonom, režisér, herec, letecký dispečer.

Pro běžnou analýzu je tato devítistupňová škála příliš jemná. Používá se proto její redukovaná, šestistupňová varianta, v níž jsou sloučeny krajní, méně frekventované polohy (1=1, 2+3=2, 4=3, 5=4, 6+7=5, 8+9=6)“ (Machonin, Tuček a kol., 1996, s. 56).

Je jasné, že základním faktorem ovlivňujícím vertikálně charakterizovanou profesní strukturu je distribuce úrovně vzdělání a kvalifikace ve společnosti. Hlubší pohled na vztah vzdělání a složitosti vykonávané práce přitom odhaluje některé podstatné vazby. Zřetelné jsou u krajních pólů vzdělanostní škály, tj. u lidí se základním vzděláním na straně jedné a absolventů vysokých škol na straně druhé. Více než polovina lidí se základním vzděláním vykonává práce s nejnižší složitostí, na druhé straně polovina vysokoškoláků vykonává práce s nejvyšší složitostí. K vyrovnaní dochází ve středu škály (Machonin, Tuček a kol., 1996).

Machonin ve své longitudinální práci, kde za bazální jednotky nepovažuje rodiny, ale jednotlivce, bere jako hlavní indikátory dílčích statusů tyto:

- a) nejvyšší dosažené vzdělání jako nejdůležitější informační i institucionální předpoklad získávání sociálního postavení v moderních společnostech ;
- b) zaměstnanecký status ;
- c) postavení jednotlivce v řízení ;

d) příjem jednotlivce ;

e) kulturnost jeho životního stylu v mimopracovní době.

Pro potřeby diplomové práce vycházím z pojetí práce Šafra (2008), který za bazální jednotku nepovažuje jednotlivce, ale rodinu. Pro přehlednější výsledky svých analýz, používá ve své práci termín „hlava domácnosti“. Výzkum MML TGI definuje hlavu domácnosti jako osobu, která do domácnosti přináší největší část financí a zpravidla také rozhoduje o nejdůležitějších věcech v chodu rodiny. Její pozice není odvozena z pracovního zařazení, vzdělání či věku, ale z velikosti příjmu a rozhodovacích pravomocí v domácnosti. Hlava domácnosti je určena na základě výpovědi respondenta. Přednost domácnosti se může, ale nemusí shodovat s hospodyní (obstarává většinou běžných nákupů, stará se o domácnost, pečuje o děti). Vzdělání, zaměstnanecký status, postavení v zřízení, příjem budu koncipovat na rodiče, kulturnost životního stylu na jejich potomky.

7 Kulturní kapitál

Pro to, aby jedinec dosáhl uspokojivého postavení ve stratifikační diferenciaci v moderní společnosti, která je čím dál tím více orientována na spotřebu, jeho cennými zdroji by měly být nejenom ekonomické výhody, ale i kulturní kompetence a vzdělanostní oprávnění, na což už poukázal P. Bourdieu a R. Collins. Souhrnně je lze označit jako **kulturní kapitál**, který je převoditelný na jiné formy kapitálu. Lidé do kulturního kapitálu investují, aby získali kapitál ekonomický, a naopak. V kulturalistickém přístupu k třídní analýze sledujeme, jak se investice do vzdělání a kulturních kompetencí stávají klíčovou strategií ve vzájemném třídním soupeření (Šafr, 2008).

Jak upozorňuje M. Petrusek, koncept kulturního kapitálu se do sociologie dostal ve dvou navzájem propojených kontextech. V prvním „kulturologickém“ kontextu představuje bázi diferenciaci vkusu, receptce uměleckých artefaktů a tvorby intelektuálních hodnot ; druhém „výrazně sociologickém“ úhlu pohledu je pak kulturní kapitál chápán jako diferenciatní znak určité sociální vrstvy nebo dokonce třídy (Petrusek, 1989 in Šafr, 2008).

Bourdieuho pojetí kulturního kapitálu

V sociologii se nejčastěji používá definice kulturního kapitálu odkazující k původnímu pojetí P. Bourdieu. Kulturní kapitál tak představuje „institucionalizované, široce sdílené kulturní signály (postoje, preference, formální vědění, jednání, statky, oprávnění), používané jako nástroje sociální a kulturní exkluze“ (Lamont, Lareau, 1988 in Šafr., 2008, s. 32).

Nejčastěji se v učebnicích uvádějí s odkazem na P. Bourdieu tři formy kulturního kapitálu:

- 1) **Vtělený** – jak se umíme pohybovat v sociálním prostoru (preference, vkus, chování.) ;
- 2) **objektivizovaný** – kulturní předměty hmotné povahy ;
- 3) **institucionalizovaný** – vzdělání, zejména v podobě titulů.

Kulturní kapitál lze ale členit i dle jeho efektů pro jedince:

1. „**Vysokokulturní** či kultivační kapitál, který umožňuje sociální inkluzi/exkluzi na základě znalosti a schopnosti ovládat symboly dominantní kultury. V tomto případě se jedná o participaci na vysokém umění, estetické preference, ale také třeba způsob mluvy a interakce“ (Bourdieu in Šafr, 2008, s.33).
2. **Kognitivní kulturní** schopnosti předávané rodiči dětem (slovní zásoba, schopnosti, čtenářská kompetence atp.). Jde o aktivity, které podporují kognitivní dovednosti dítěte, jako třeba čtení rodiče s dětmi. Děti z odlišných sociálních tříd používají rozlišné jazykové kódování, jako například formy řeči, schopnost verbalizovat myšlenky atd.
3. **Kompetenční kulturní** zdroje představují praktické schopnosti, které podporují způsobilost komunikace při interakci s ostatními, úspěch a schopnost mobility. Člověk s kompetenčním kulturním zdrojem je schopen pohyblivosti v kulturní diverzně vysoké-nízké kultury, z toho také vyplývá jeho omnivornost (Šafr, 2008).

7.1 Vzdělání

Už v Řecku patřilo slovo vzdělání k jeho základním duchovním kategoriím. Jan Patočka říká, že *paideia* je jedním z posvátných slov staré řečtiny. Je něčím, co je hodno úcty a co samo prostor schopnosti úcty vytváří. Je to fenomén, který probouzí úžas. Vzdělanec nebo filosof je ten, kde je zbaven strnulosti pohledu. Kdo může volit směr pohledu, včetně volby toho směru, který je nedospělé všední problematičnosti konstitutivně zakázán. Je to ten, kde se postaví na nohy a začne se chovat nezávisle vůči mezím, které zakládají všednost – tedy alespoň ten, kdo se k této svobodě nechá přimět. Vzdělanec je ten, kdo tuto svobodu nezneužije k destrukci onoho stínového divadla, která by vzala ostatním nejen zábavu, ale nejspíš i životní zajištění.

Vzdělance je dále ten, kdo je „vlečen nahoru“. Výchova má i stinné stránky, nepříjemné a namáhavé, ale tuto námahu a bolest nepůsobí člověk (vychovatel), nýbrž povaha svobody, vztah k bytí. Vychovatel se pouze pokouší do tohoto vztahu uvádět,

je pouhým pomocníkem („therapeutem“ v původním slova smyslu) životního obratu. Do těchto řádků shrnul Z. Kratochvíl (1995) Platónovo pojetí vzdělání.

Vzdělání představuje významný civilizační fenomén, vyvíjí se, proměňuje a plní řadu funkcí ve vztahu k jedinci i ke společnosti. Od pojetí Platónova se pojem vzdělání i s jeho obsahem změnil. Už ho nevnímáme jako základní duchovní kategorii, nejvyšší dosažené vzdělání máme spjaté především s tituly. Čím dál tím víc má vzdělání funkci přípravy na profesní život, na uplatnění na trhu práce. Během své školní docházky sbírá jedinec znalosti a kompetence potřebné pro začlenění se do pracovního procesu, osvojuje si hodnoty a postoje, které jsou charakteristické pro danou společnost.

Petr Sak (2007) ve své studii *Člověk a vzdělání v informační společnosti* probírá kultivační funkci vzdělání, „které vede jedince od základu biologické přirozenosti k sociálně nastavenému uspokojování potřeb. Kultivace rovněž znamená navozování nových vyšších potřeb, které nastupují po saturaci základních potřeb a v důsledku sociálního rozvoje osobnosti. Vzdělávání plní své cíle beze zbytku, pouze pokud děti a mladé lidi nejen vzdělává, ale také socializuje a kultivuje“ (Sak, 2007, s. 118).

V diplomové práci chápu vzdělání ve smyslu institucionalizovaném, tzn., že jde o formální vzdělání. Formální vzdělání „se realizuje ve vzdělávacích institucích, jejichž funkce, cíl, obsah, prostředky a způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Takovouto typickou vzdělávací institucí je škola.“ Pro úplnost připojím ještě pojem neformální vzdělávání - „nevede k ucelenému školskému vzdělání. Realizuje se mimo formální vzdělávací systém. Je zaměřeno na určité skupiny populace a organizují je různé instituce (instituce pro vzdělávání dospělých, podniky, kulturní zařízení, nadace, kluby apod.).“

Informální vzdělávání se chápe „jako proces získávání vědomostí, osvojování dovedností a postojů z každodenních zkušeností, z prostředí, kontaktů. Na rozdíl od formálního vzdělávání či neformálního vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované“ (*Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*, 2003, s. 5 in Sak P. a kol, 2007, s. 92).

7.1.1 Vzdělání a sociokulturní úroveň

Obecně platí, že hodnota dosaženého vzdělání, zvláště jeho vyššího stupně, má statusový charakter. Většinou je vzdělání spojeno s určitou sociální prestiží a pozicí ve společnosti. Avšak je třeba počítat s jistou mírou relativnosti. Čím menší je podíl absolventů určitého stupně školy, tím vyšší je sociální prestiž těchto absolventů. Samozřejmě tato relativnost platí i obráceně. S růstem podílu nositelů daného vzdělání jejich prestiž klesá. Připomeňme si společenskou prestiž absolventů průmyslových škol za první republiky a jejich prestiž dnes, která je nepoměrně rozdílná.

Souvislost mezi dosaženým vzděláním a profesním zařazením je závislá na vztahu poptávky a nabídky daného vzdělanostního stupně na trhu práce a na nárůstu obecné pracovní kompetence během studia jedince. Zatímco se druhá souvislost rozhodně nemění, první se mění až do možné situace, kdy nabídka daného typu vzdělání převyšuje poptávku.

V české společnosti zaujímá prestiž vzdělání jako takového vysokou pozici. Vzdělání vždy bylo jakýmsi intergeneračním výtahem ve společenské stratifikaci. Děti, které převýšily vzdělanostní úroveň jejich rodičů, se posunuly do vyšší sociální vrstvy (Sak, 2007).

Už v Sakově studii *Proměny české mládeže* (2000) jsme se mohli seznámit s tezí, že vzdělání rodičů ovlivňuje sociokulturní úroveň rodiny, sociální pole dítěte a průběh jeho sociálního zrání. Čím je sociálně pole bohatší a rodinné prostředí kulturnější, tím je kulturní vývoj dítěte příznivěji ovlivněn. Tím je dítěti dán základní směr jeho kulturní orientace. Tato orientace není tak závislá na věku, jako spíše na kulturním zázemí mladého člověka. Její významné rozdíly jsou evidentní v souvislosti s rozdíly v socioprofesionálních skupinách.

V této práci Sak ilustroval některé poznatky. „Každé zvýšení vzdělanosti na vzdělanostní škále rodičů znamená zvýraznění kulturní orientace dítěte... Jak je patrné, i při vysokoškolském vzdělání jednoho rodiče jsou významné rozdíly podle stupně vzdělání druhého rodiče. Bereme-li vysokoškolské vzdělání jednoho rodiče jako konstantu a porovnáme-li vliv druhého rodiče podle jeho dosavadního vzdělání, vidíme výrazné rozdíly. Jestliže má druhý rodič také vysokoškolské vzdělání,

pak je pravděpodobnost, že dítě zaujme nejnižší stupeň kulturní orientace třikrát nižší než při základním vzdělání druhého rodiče.

Výrazný rozdíl je také mezi skupinou, v níž mají oba rodiče základní vzdělání a skupinou, v níž má jeden z rodičů maturitu, či je vyučen. Pravděpodobnost, že dítě z rodiny, v níž mají oba rodiče základní vzdělání, bude ve volném čase kulturně orientováno, je velmi nízká.

Každá orientace je spojena především s některými skupinami mládeže. Kulturní orientace je spojena s příslušníky inteligence, vysokoškoláky a studenty středních škol. Zohledníme-li, že studenti jsou skupiny, jejichž prostřednictvím dochází k reprodukci inteligence, a také skutečnost, že ve značné míře je jejich sociální původ ve skupině inteligence, můžeme konstatovat výraznou propojenost s kulturní orientací. Sportovní orientace je do značné míry vázána na učně a středoškoláky. Extrovertní orientace je překvapivě spojena s inteligencí a vysokoškoláky. Manuální orientace má sociální zakotvení ve skupinách dělníků a družstevních rolníků“ (Sak, 2000, s. 152).

Nabízí se mi tedy nevyhnutelné konstatování, že dosažené vzdělání a z něho odvozená profesní kvalifikace patří mezi klíčové charakteristiky sociálního statusu. Aniž bychom si to automaticky uvědomovali, jak už zmiňuje Machonin, měřítkem vzdělanostního stupně je v podstatě počet let strávených školní docházkou. To, že někteří stráví na základní škole více jak devět let není v této práci směrodatné. Jednotlivé vzdělanostní stupně mají vždy výrazný vliv na socioprofesní postavení a obsahují v sobě i další sociálně relevantní informaci (Machonin, Tuček a kol., 1996).

Vzdělání tedy bezpodmínečně tvoří součást kulturního kapitálu rodiny, rodu a společnosti. V naší postindustriální společnosti představuje vzdělání nezbytný předpoklad k další existenci a vývoji společnosti. Vzdělanost dětí se rozvíjí na bázi sociokulturního kapitálu rodiny.

8 Předpoklad výzkumu

V první řadě je důležité, abych správně a přesně formulovala výzkumný problém. Problémem mého šetření je vztah těchto dvou proměnných: 1. životní styl mládeže a 2. socioekonomický status rodičů. Tato kapitola dále obsahuje stanovení cílů praktické části práce a formuluje výzkumné hypotézy.

8.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je zjištění souvislosti mezi životním stylem mládeže a socioekonomickým statutem jejich rodičů.

8.2 Úkoly práce

- Přesná formulace výzkumného problému
- Zmapování proměnných a zúžení výzkumného pole pro vyjasnění, které vazby jsou klíčové a které druhotné.
- Vymezení základního souboru
- Vymezení typu výzkumu
- Sestavení dotazníku
- Shromáždění a zpracování výzkumných údajů
- Vytvoření výzkumné zprávy

8.3 Hypotéza

Předpokládám, že existují odlišnosti mezi životními styly dětí, jejichž rodiče mají rozdílný socioekonomický status.

8.4 Dosavadní provedené výzkumy

Na problematiku životního stylu se koncentruje nejenom několik předních českých i zahraničních sociologů, ale i diplomové a bakalářské práce studentů vysokých škol. Velmi kvalitní práce Jiřího Šafra je orientovaná na dospělou populaci, nicméně jsem z ní hodně vycházela. Zajímavá je také práce Petra Saka, *Proměny české mládeže*, práce orientovaná na životní styl mládeže bez souvislosti na socioekonomický status rodičů. Zatím jsem neobjevila žádnou práci, která by zkoumala tyto dvě proměnné. V každém případě se část této diplomové práce, týkající se životního stylu, dá srovnat s prací Františka Davida Krcha a Hany Drábkové, Heleny Kubátové, Petra Saka.

9. Design výzkumu

9.1 Výzkumná metoda

Ve výběru výzkumné metody vycházím z definice J. Pelikána (1996, s. 95): „Výzkumná metoda je, podle našeho názoru, obecným metodologickým nástrojem k získání a zpracování dat, vymezujícím širší a komplexnější úhel pohledu na šetřenou problematiku.“

Použitá výzkumná metoda v diplomové práci je metoda empirického výzkumu, kam lze vedle explorativní metody zařadit i behaviorální metodu, psychosémantickou metodu, experimentální metodu a jiné. Explorativní metoda je založena na „vytěžení“ informací z vyjádření sledované osoby, které se říká respondent.

9.2 Výzkumná technika

„Výzkumná technika je dílčím, operačním nástrojem, který cíleně realizuje strategický záměr vymezený zvolenou metodou. Můžeme ji tedy považovat za dílčí, přesně limitované, konkretizované použití odpovídající metody“ (Pelikán, J., 1998, s. 96).

Jako výzkumnou techniku jsem zvolila dotazníkovou techniku. Podstatou dotazníku je zjištění informací o respondentovi. Dotazník použitý pro účely diplomové práce je nestandardizovaný. Otázky jsem se snažila konstruovat tak, aby byly formulovány neutrálně, aby žádná respondentka neodpuzovala a zároveň aby se ani jedna nenabízela jako neoptimálnější varianta.

9.2.1 Typy otázek

Dotazník jsem rozdělila na dvě části. První se týká životního stylu respondenta. Otázky v této části jsou většinou parametrické, kdy varianty odpovědí tvoří určité kontinuum od jednoho pólu odpovědí k pólu opačnému. Druhá část dotazníku se týká

socioekonomického statusu jejich rodičů. V této části dotazníku jsem použila většinou otázky neparametrické, kdy mi šlo spíše o třídění jistých kategorií.

Tabulka 9.2 – 1 - Numerická škála

1	2	3	4	5
nikdy/téměř ne	méně často	občas	více často	často/vždy
	méně než 1-2x měs.	1-2x měs.	asi 1x týdně	více než 1x týdně

U této bipolární posuzovací numerické škály respondent zaškrtnul variantu, která mu nejvíce vyhovovala. Každá část odpovědi teda měla být zaškrtnuta:

Tabulka 9.2 – 2 - Příklad zaškrtnutí každé varianty

11) Jak často sledujete daný televizní kanál?

	1	2	3	4	5
ČT 1			x		
ČT 2		x			
ČT 4	x				
ČT 24		x			
Prima			x		
TV Nova				x	
Ostatní			x		

V obou částech dotazníku jsem použila otázky uzavřené, kdy si respondent musel vybrat jednu z nabízených variant, otázky polouzavřené, kde jsem kromě nabídnutých variant ponechala možnost respondentovi volby vlastní varianty, a jedna otázka byla otevřená. Tato otázka se týkala politické orientace.

9.3 Výzkumný soubor

„Základní soubor je množina všech prvků, patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném výzkumu“ (Pelikán, 1998, s. 47).

Dotazník jsem nechala vyplnit studenty druhých ročníků tří typů středních škol v Mostě: Gymnázium Most, Střední průmyslová škola, Střední pedagogická škola. Po konzultaci s profesorem Blahušem jsem se rozhodla zachovat homogenitu výzkumného souboru a ustoupila jsem od původního plánu – do výběru zahrnout i střední soukromé učiliště. Dotazník vyplnilo celkem 134 respondentů, děvčata i chlapci. Jen pro zajímavost přikládám tabulku s genderovým rozlišením. Tato data ve výzkumu nezohledňuji z důvodu zkoumání vertikální a ne horizontální stratifikace.

Tabulka 9.3 – 1 – Poměr chlapců a dívek

POHL

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	72	53,7	53,7	53,7
	2	62	46,3	46,3	100,0
	Total	134	100,0	100,0	

Na gymnáziu byl poměr chlapců a děvčat vyrovnán, na střední průmyslové škole bylo výrazné procento chlapců, na střední pedagogické škole naopak bylo výrazné procento děvčat. Celkově se ale procento děvčat a chlapců výrazně neliší. V další tabulce vidíme srovnání studentů z pohledu zastoupení jednotlivých škol.

Tabulka 9.3 – 2 – Počet respondentů na školách

ŠKOLA

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	GYM	59	44,0	44,0	44,0
	PDG	31	23,1	23,1	67,2
	SPS	44	32,8	32,8	100,0
	Total	134	100,0	100,0	

9.4 Vlastní výzkum

Zadávání dotazníků proběhlo dne 2. 3. 2010 na Střední průmyslové škole a na Gymnáziu, dne 9. 3. 2010 na Střední pedagogické škole. Na všech školách jsem měla dotazování studentů předem domluvené se zástupcem školy, tudíž s učiteli nebyl problém, ba naopak, byli velice přívětiví. Při dotazování jsem byla přítomna ve třídě, kde výzkum probíhal. Byla jsem tedy k dispozici případným otázkám ze strany středoškoláků. Vyplnění dotazníku třídě trvalo cca 20 minut.

10 Výsledky výzkumu

10.1 Hlavy domácnosti

Profesní zařazení do tříd a vzdělanostní zařazení se orientuje dle hlavy domácnosti. Pro výběr tohoto pojmu jsem se rozhodla na základě jednoznačnějšího určení vztahů mezi proměnnými. Píší-li tedy o socioekonomickém statusu rodiny, píší o socioekonomickém statusu hlavy domácnosti.

10.1.1 Vzdělání hlavy domácnosti

V druhé části dotazníku vyplňovali respondenti nejvyšší dosažené vzdělání rodičů dle následujícího klíče:

Tabulka 10.1 – 1 – Vzdělání hlavy domácnosti

1	ZŠ
2	vyučená/ý bez maturity
3	vyučená/ý s maturitou
4	SŠ s maturitou
5	VOŠ
6	VŠ

Pro snadnější orientaci v textu budu používat termín „*první/druhá ... šestá vzdělanostní třída*“ místo dosažené „*vzdělání hlavy domácnosti*“.

Následující tabulka 9.1 - 2 hodnotí rozložení vzdělanostních tříd. Na zadanou otázku odpovědělo 133 respondentů s tímto výsledkem: 40% dotazovaných respondentů pochází ze 4. vzdělanostní třídy, tzn., že hlava jejich domácnosti dosáhla středoškolského vzdělání s maturitou. 28,5% respondentů má svůj původ v 6. vzdělanostní třídě, tedy v rodině, jejíž hlava má vysokoškolské vzdělání. 14% respondentů pochází z druhé vzdělanostní třídy, která dosáhla vyučení bez maturity. U těchto údajů mně trochu překvapilo, že počet lidí, kteří dosáhli vyučení bez maturity

je vyšší, než počet lidí, kteří dosáhli vyučení s maturitou, těch je 7,5%, stejně jako těch, kteří dosáhli vyššího odborného vzdělání. Tři respondenti (2,2%) odpověděli, že jejich rodič má základní vzdělání, tudíž spadají do první vzdělanostní třídy.

Tabulka 10.1 - 2 – Vzdělanostní struktura hlav domácnosti

		VZD_H			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	3	2,2	2,3	2,3
	2	19	14,2	14,3	16,5
	3	10	7,5	7,5	24,1
	4	53	39,6	39,8	63,9
	5	10	7,5	7,5	71,4
	6	38	28,4	28,6	100,0
	Total	133	99,3	100,0	
Missing	System	1	,7		
Total		134	100,0		

10.1.2 Třídně profesionální zařazení hlav domácnosti

Pro výzkum jsem použila škálu dle Machonina (1996) analyzovanou již v teoretické části. Do této škály jsem pro potřeby vlastního výzkumu přidala variantu 0 = neznám zaměstnání rodiče, 7 = ekonomicky neaktivní, 8 = důchodce.

Pro jednodušší orientaci v textu budu používat termín „*profesní třída*“ namísto „*socioprofesionální zařazení hlavy domácnosti*“.

Z tabulky 9.1 – 3 můžeme vyčíst, že nejvíce respondentů pochází z 5. profesní třídy, 37,7%. Ze 4. a 6. profesní třídy pochází 18,5% respondentů, z 3. profesní třídy 9,2% respondentů a z 2. profesní třídy 6,9% respondentů. Čtyři respondenti (3,1%) pocházejí z 1. a 7. profesní třídy. Dva respondenti (1,5%) žijí s prarodiči, tudíž hlava domácnosti

reprezentuje důchodce (8. profesní třída), další dva respondenti neznají profesi svých rodičů. Na tuto otázku odpovědělo celkem 130 respondentů ze 134.

Tabulka 10.1 - 3 - Profese hlavy domácnosti

		PROF_H			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	2	1,5	1,5	1,5
	1	4	3,0	3,1	4,6
	2	9	6,7	6,9	11,5
	3	12	9,0	9,2	20,8
	4	24	17,9	18,5	39,2
	5	49	36,6	37,7	76,9
	6	24	17,9	18,5	95,4
	7	4	3,0	3,1	98,5
	8	2	1,5	1,5	100,0
	Total	130	97,0	100,0	
Missing	System	4	3,0		
Total		134	100,0		

10.2 Příjem

Další část výzkumu charakterizuje subjektivní posouzení respondentů materiální spokojenost, jakou mu rodina dopřává/nedopřává. U otázky, zdali jsou respondenti po materiální stránce spokojeni, zaškrtovali jednu z následujících variant:

Tabulka 10.2 – 1 – Varianty pro vyhodnocení materiální spokojenosti

1	spíše ano
2	ano
3	spíše ne
4	ne
5	nevím

Výsledek odpovědí mě překvapil, necelých 60 % respondentů je po materiální stránce spokojeno. Zde vyvstává otázka, zda tato spokojenost vychází z materiální skromnosti respondentů, či zda výše příjmu rodiny je vzhledem vysoké nezaměstnanosti na Mostecku více než dostačující. Pouze 6% respondentů uvedlo, že je spíše nespokojena s materiálním zajištěním a jen dva (1,5%) uvedli, že spokojeni nejsou. Pro úplnost dodávám, že dva respondenti nevědí, zda jsou spokojeni.

Další otázka směřovala ke zjištění, zdali rodina vychází dostatečně s příjmem, samozřejmě z posouzení respondentů. Respondenti zaškrtovali jednu z následujících variant:

Tabulka 10.2 – 2 – Varianty pro vyhodnocení příjmu

1	velmi obtížně
2	obtížně
3	spíše obtížně
4	spíše snadno
5	snadno
6	velmi snadno

Neodpověděli tři osoby, 37,5% respondentů odpovědělo „spíše snadno“, 29% respondentů odpovědělo, že snadno. Zajímavé je, že pouze 2% respondentů, tedy celkem tři, odpověděla, že „velmi obtížně“ a ani jediný respondent neodpověděl „obtížně“. Samozřejmě jde o subjektivní hodnocení, které může mít u každého jedince jiné hranice.

Celkem zajímavé bylo pro mě zjištění, že 80% respondentů má místnost samo pro sebe, a že 61% rodin vlastní chatu. Ještě uvedu, že 63% respondentů žije v úplné rodině, 16 % pouze s jedním rodičem, 19% s rodičem a jeho partnerem, a 2% s prarodiči.

Máte pocit, že jste po materiální stránce spokojen/a?

- Spokojen/a s tím, do jaké míry Vám rodiče poskytují materiální věci, např. sportovní vybavení, oblečení, atd.

Tabulka 10.2 - 3 - Materiální spokojenost

		SPOKOJ			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	42	31,3	31,3	31,3
	2	80	59,7	59,7	91,0
	3	8	6,0	6,0	97,0
	4	2	1,5	1,5	98,5
	5	2	1,5	1,5	100,0
	Total	134	100,0	100,0	

Jak vychází vaše rodina s příjmem?

Tabulka 10.2 – 4 – Dostatečný příjem

		PRIJEM			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	3	2,2	2,3	2,3
	3	22	16,4	16,8	19,1
	4	49	36,6	37,4	56,5
	5	38	28,4	29,0	85,5
	6	19	14,2	14,5	100,0
	Total	131	97,8	100,0	
Missing	System	3	2,2		
	Total	134	100,0		

10.3 Volnočasové aktivity

Nabídka variant volnočasových aktivit byla v dotazníku dostatečně pokryta. Jak již bylo řečeno, tyto aktivity se výraznou měrou podílejí na utváření životního stylu. Zajímalo mě, jakou aktivitou mládež tráví nejčastěji svůj volný čas a mimo to také jak moc sportují a čtou. Respondenti zaškrtovali dle tabulky 8.2 – 1.

Nejčastěji vykonávanou volnočasovou aktivitou u mládeže v Mostě je poslech hudby (4,84), druhý nejvyšší index se projevil u aktivity „surfování po internetu“ (4,74) a třetí nejvyšší u „setkávání se s přáteli“ (4,60). Naopak třetí nejnižší index měla návštěva uměleckého/dramatického kroužku (1,51), zpěv (2,04) a návštěva klubů a diskoték (2,82). Sport dosáhl indexu 4,30 a čtení 3,22.

Z tabulky 9.3.1 můžeme vyčíst, že rozdíl mezi respondenty z různých profesních tříd není veliký, každá profesní třída dosáhla indexu s hodnotou téměř 5. Nejvyšší index se vyskytl u profesní třídy 4 a 6, nejnižší u profesní třídy 3 a 7. I přesto, že jde o mezní hranice, jejich rozdíl je opravdu minimální.

Tabulka 10.3 – 1 – Poslech hudby v souvislosti s profesní třídou

Report

HUDBA

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	3,00	2	2,828
1	4,75	4	,500
2	4,89	9	,333
3	4,75	12	,622
4	4,92	24	,282
5	4,86	49	,408
6	4,92	24	,282
7	4,75	4	,500
8	5,00	2	,000
Total	4,84	130	,510

Ani u surfování po internetu se neprojevily u rozdílných profesních tříd výrazné rozdíly. Index se pohyboval od 3,67 do 4,90. Respondenti ze všech sociálních tříd tedy svůj volný čas tráví surfováním na internetu. Ani původ v různé vzdělanostní třídě nemá na rozdíly mezi respondenty v surfování po internetu veliký vliv (viz tabulka 9.3 – 2)

Tabulka 10.3 – 2 – Surfování na internetu v souvislosti se vzdělanostní třídou

Report

NET

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	3,67	3	2,309
2	4,79	19	,535
3	4,90	10	,316
4	4,72	53	,794
5	4,80	10	,632
6	4,76	38	,714
Total	4,74	133	,758

Podobně je tomu i u třetí nejoblíbenější volnočasové aktivity, kdy rozdíly mezi respondenty nejsou velké. Všichni (kromě těch, kteří neznají profesi rodičů) tráví se svými přáteli čas minimálně jednou týdně.

V příloze č. 3 nalezneme tabulku, ze které je vidět, kterou aktivitou jaká profesní třída tráví nejvíce času. Výsledky shrnu v následujícím odstavci:

- „Nulová“ profesní třída nejvíce svého volného času tráví hraním počítačových her (4,50).
- „První“ profesní třída tráví nejvíce volného času surfováním po internetu a poslechem hudby (4,70), také sportem (4,50).
- „Druhá“ profesní třída také tráví svůj volný čas nejvíce surfováním po internetu (4,78), poslechem hudby (4,89) a sportem (4,67).

- „Třetí“ profesní třída rozděluje svůj volný čas mezi několik aktivit: poslech hudby (4,89), surfování po internetu (4,50), setkávání se s přáteli (4,50), sledování televize (4,42), sportování (4,08), hraní počítačových her (4,08).
- „Čtvrtá“ profesní třída se během volného času baví převážně hudbou (4,92), internetem (4,75) a přáteli (4,79).
- „Pátá“ profesní třída rozděluje svůj volný čas podobně jako čtvrtá profesní třída, jen s nepatrně odlišnými hodnotami indexů.
- Pro „šestou“ profesní třídu platí totéž, avšak je třeba ještě zmínit sport (4,38).
- „Sedmá“ profesní třída také svůj volný čas věnuje internetu (4,75), přátelům (4,75) a sportování (4,50).
- „Osmá“ profesní skupina přerozděluje svůj volný čas mezi všechny aktivity, kromě hraní počítačových her, které provádí cca 1-2 za měsíc.

Nerada bych opominula čtení, jehož trendem je postupné vymírání. O jaký typ čtení jde, se dozvíme níže. Velmi zajímavé je zjištění, že i přes tento trend je čtení (3,22) častější volnočasovou aktivitou u mládeže, než hraní počítačových her (3,10) nebo třeba návštěva klubů a diskoték (2,82). Je třeba si ale uvědomit, že i přesto, že index není nejmenší, jde o index, který je adekvátní odpovědi: občas = 1 - 2 x za měsíc, takže není nad čím jásat.

Čtení jsem analyzovala v souvislosti se vzděláním hlavy rodiny. Zajímavé je to, že tři respondenti, pocházející z první vzdělanostní třídy, čtou nejvíce (4). Po nich čtou nejčastěji jedinci, jejichž hlava domácnosti má vysokoškolské vzdělání (3,42) a nejméně čtou ti, jejichž rodič má střední vzdělání s maturitou (2,80). Jak jsem se již zmiňovala, čísla jsou dosti žalostná, je otázka, jestli čtení, provozované jednou měsíčně, se dá považovat ještě za čtení či spíše za přečtení.

Směrodatné odchylky jsou v tomto případě velké (přes hodnotu 1) u všech typů dosaženého vzdělání (viz tabulka 10.3 – 3).

Tabulka 10.3 – 3 – Souvislost čtení respondentů a vzdělanostní třídy

Report

CTENI

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	4,00	3	1,000
2	3,21	19	1,357
3	3,00	10	1,247
4	3,11	53	1,219
5	2,80	10	1,033
6	3,42	38	1,464
Total	3,20	133	1,295

10.3.2 Volnočasové aktivity o prázdninách

Trávení volného času během prázdnin je velmi úzce spjato s ekonomickým kapitálem rodiny, proto jsem i tyto otázky začlenila do dotazníku. Hlavním záměrem otázek v dotazníku bylo zjistit, kteří z respondentů cestují, kteří tráví prázdniny v zahraničí a kteří doma. Ostatní varianty odpovědí byly pro mě doplňující. Z tabulky 10.3 – 4 vyplývá, že během prázdnin nejvíce cestují ti studenti, kteří pocházejí z 6. profesní třídy (4), stejné hodnoty indexu dosáhli i ti, jejichž hlavy domácnosti jsou ekonomicky neaktivní. Nejméně cestují studenti z druhé profesní třídy. Ve většině případů jsou směrodatné odchylky opět vysoké.

Na otázku týkající se délky pobytu v zahraničí (tabulka 10.3 – 5) během prázdnin neodpovědělo 16 respondentů. Z těch, co odpověděli, mají nejvyšší index respondenti z nulové a osmé profesní třídy. Jde o tři respondenty. Poté následuje index 2,59, který patří studentům z 6. profesní třídy Index napovídá, že tito mladí lidé tráví v zahraničí téměř polovinu prázdnin. Mezi těmito studenty a studenty z druhé profesní třídy je znatelný rozdíl. Tito studenti totiž v zahraničí rozhodně méně než ½ prázdnin (1,62).

Tabulka 10.3 – 4 – Cestování v souvislosti s profesní třídou

Report

CESTA

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	3,50	2	,707
1	3,25	4	1,258
2	2,89	9	1,054
3	3,50	12	1,000
4	3,38	24	1,013
5	3,73	49	,836
6	4,00	24	,933
7	4,00	4	1,414
8	3,50	2	,707
Total	3,62	130	,967

Je povzbuzující, že nejčastější aktivitou současné mládeže v Mostě není ani sledování televize, ani hraní počítačových her. Nutno také konstatovat, že se mladí lidé aktivně hýbají, i když v průměru tak dvakrát týdně, a že si jednou za měsíc něco přečtou.

Tabulka 10.3 – 5 – Délka pobytu v zahraničí v souvislosti s profesní třídou

Report

ZAHRA

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	3,50	2	,707
1	1,75	4	,500
2	1,62	8	,744
3	2,18	11	,982
4	1,90	21	,700
5	2,33	45	,879
6	2,59	22	1,008
7	2,00	4	,000
8	3,00	1	.
Total	2,24	118	,893

9.4 Stravovací návyky

V této dimenzi mě zajímal způsob stravování, a to nejen ze zdravotního hlediska. Jak už jsem se zmínila v teoretické části, stravovací zvyky tvoří součást sociokulturního kapitálu rodiny. Z nabízených variant (školní jídelna, doma, restaurace, fast food, „něco do ruky“) vzešel jako nejvíce využívaný způsob stravování doma s indexem 4,69. Druhý nejvyužívanější způsob stravování je „kupování si něco do ruky“ (3,11), a třetí, s indexem 3,11, je školní jídelna. Vcelku pozitivně vyšel index u stravování se ve fast foodech s nejnižší hodnotou 2,62, což znamená, že tímto způsobem se jedinci stravují tak jednou za měsíc.

I přesto, že jde pouze o pár respondentů, výsledek je třeba zmínit kvůli nulové směrodatné odchylce. Doma se nejčastěji stravují studenti z 8., 7. a 1. profesní třídy. Nejméně se doma stravují respondenti, kteří mají původ v šesté profesní třídě (4,37). (tabulka 10.4 – 1)

Tabulka 10.4 – 1 – Stravování doma v souvislosti s profesní třídou

Report

DDOMA

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	5,00	2,000	
1	5,00	4,000	
2	4,78	9,441	
3	4,92	12,289	
4	4,71	24,624	
5	4,69	49,652	
6	4,37	24,970	
7	5,00	4,000	
8	5,00	2,000	
Total	4,69	130,669	

Druhého nejvyššího indexu v dimenzi způsobu stravování dosáhla varianta „koupě něčeho do ruky“. Po dvou respondentech s indexem 4, pocházejících z 8. profesní třídy, preferují tento způsob stravování jedinci z první profesní třídy (3,50). Na druhé straně se tímto způsobem stravují děti, které pocházejí ze šesté profesní třídy (2,58, viz tabulka 10.4 – 2)

Vycházím-li z teorie Librové, je jasné, že „koupě něčeho do ruky“ oddaluje pojetí stolování od toho, jak jsme ho mohli chápat před padesáti lety. Těžko posoudit, jestli stravování ve školních jídelnách posiluje kdysi založenou tradici stolování, či tento stravovací způsob vnímáme jako masové nasycení hladových studentů. Určitě není pochyb o tom, že stravování ve školní jídelně alespoň posiluje sociální vztahy mezi jedinci a v některých případech může jít o jakýsi typ rituálu. Na rozdíl od konzumace jídla za pochodu.

Tabulka 10.4 – 2 – Koupě „něčeho do ruky“ v souvislosti s profesní třídou

Report

RUKA

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	2,00	2	1,414
1	3,50	4	1,291
2	3,44	9	1,236
3	3,33	12	1,155
4	3,12	24	1,191
5	3,33	49	1,179
6	2,58	24	1,213
7	3,00	4	1,155
8	4,00	2,000	
Total	3,15	130	1,201

Z tabulky 10.4 – 3 vychází, že nejvyššího indexu 3,31 dosáhla profesní skupina č. 5. V jídelně se naopak nejméně často stravuje mládež, jejíž hlavy domácnosti pracují v první socioekonomické třídě (2). Rozdíl hodnot indexů už je vyšší než 1. Z tabulky jde také vysledovat, že čím vyšší je profesní třída, tím se mládež stravuje v jídelně častěji. Do této teze nezahrnuji ekonomicky neaktivní, rodiny, kde hlavou domácnosti je důchodce a respondenty, kteří neznají povolání rodičů. Z těchto hodnot se můžeme domnívat, že rodiče respondentů pracující ve vyšších socioprofesionálních třídách už nemají dostatek času na trávení ho za plotnou. Nicméně index 3,31 znamená, že ve školní jídelně se stravují mládeži ani ne jednou týdně.

Tabulka 10.4 – 3 – Stravování v jídelně v souvislosti s profesní třídou

Report

JIDEL

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	3,00	2	2,828
1	2,00	4	2,000
2	2,33	9	2,000
3	3,08	12	2,021
4	3,12	24	1,963
5	3,31	49	1,949
6	3,21	24	1,888
7	2,50	4	1,915
8	3,00	2	2,828
Total	3,09	130	1,935

10.4.1 Vyvážení stravy

Kromě kultury stravování mě také zajímalo vyvážení stravy respondentů. Je velice povzbudivé, že se do jídelníčku všech dotazovaných často vejde zelenina a ovoce, také i maso, těstoviny, pečivo. Na druhé straně bio-produkty u mládeže nemají úspěch, ze všech variant měly nejnižší index. Kde se ale indexy mění dle profesních tříd, jsou potraviny, které nemáme denně na jídelníčku. Jde o exotické potraviny a ryby. Spotřeba exotických jídel je největší u mládeže ze šesté profesní třídy (2,46), nejnižší u mládeže z druhé profesní třídy (1,67). Naopak je tomu u smažených jídel, kdy respondenti ze šesté profesní třídy dosáhli nejnižšího indexu (3,33), největšími konzumenty smažených jídel jsou respondenti ze třetí profesní třídy. Fast foodovým jídlům holdují studenti z první sociální třídy (3,25) a ti, jejichž hlava rodiny je důchodce (3,50). (Tabulka 10.4 – 4).

Tabulka 10.4 – 4 – Konzumace fast-foodových jídel v souvislosti s profesní třídou

Report

FOOD

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	2,00	2	1,414
1	3,25	4	1,258
2	2,78	9	1,202
3	2,67	12	1,073
4	3,08	24	1,349
5	2,69	49	1,228
6	2,79	24	1,250
7	3,00	4	1,633
8	3,50	2	2,121
Total	2,82	130	1,244

10.4.2 Kouření

Na otázku, týkající se kouření, odpovědělo 127 respondentů. V průměru mladí v Mostě kouří dle indexu 1,92, což by se dalo také interpretovat, že si každý z respondentů zapálí cigaretu jednou za měsíc. Vzhledem k současným trendům mě tyto výsledky potěšily.

Z tabulky 10.4 – 5 jasně vyplývá, že čím lépe rodina respondenta vychází s příjmem, tím se index kouření zvyšuje. Největšími kuřáky tedy jsou ti, kteří sdělili, že jejich rodina vychází s příjmem velmi snadno. Ti, jejichž rodina vychází s příjmem velmi obtížně, mají index 1, tzn., že nekouří vůbec.

Tabulka 10.4 - 5 – Kouření v souvislosti s příjmem rodiny

Report

CIGAR

PRIJE M	Mean	N	Std. Deviation
1	1,00	2	,000
3	1,81	21	1,537
4	1,69	45	1,294
5	2,18	38	1,753
6	2,28	18	1,742
Total	1,94	124	1,550

10.5 Kultura

Pro zjištění kulturní aktivity mladých studentů v Mostě jsem vybrala tyto indikátory: návštěva divadla, kina, tanečních, koncertů a výstav. I přesto, že nabídka kulturních akcí nebyla předmětem mého zkoumání, je na pořádku zmínit, že tato nabídka není zcela pestrá. Vzhledem k téměř nulové kulturní tradici nově vybudovaného, panelákového Mostu, není třeba lámat hůl nad kulturní pasivitou respondentů.

Z nabízených kulturních aktivit studenti nejčastěji využívají kina (2,45), tanečních (2,32) a hudebních koncertů (2,16). Návštěva divadla a výstav má index s nižší hodnotou než 2.

Z tabulky 10.5 – 1 vyplývá, že nejčastěji divadlo navštěvují ti respondenti, jejichž hlava domácnosti dosáhla středoškolského vzdělání s maturitou (2,10) a vysokoškolského vzdělání (2,05). Nejméně často navštěvují divadlo respondenti z první (1,67) a druhé (1,70) vzdělanostní třídy.

Tabulka 10.5 - 1 – Návštěva divadla v souvislosti se vzdělanostní třídou

Report

DIVAD

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	1,67	3	,577
2	1,84	19	,688
3	1,70	10	,675
4	2,00	53	,650
5	2,10	10	,994
6	2,05	38	,655
Total	1,97	133	,685

Taneční navštěvují hlavně ti respondenti, jejichž rodina vychází spíše snadno s příjmem, nejméně ti, kteří vychází s příjmem či velmi obtížně.

U kulturních aktivit se mezi vzdělanostními třídami mezi respondenty neobjevil zásadně velký rozdíl. Zajímavé by určitě byla změna nabídky kulturních programů a následně výzkum jejich návštěvností.

10.6 Témata zájmu

Jelikož jsem vycházela z obecné tendence, že mládež pramálo čte, za indikátor jsem u této dimenze vybrala typ televizního pořadu. V nabízených variantách mohli respondenti vybírat například mezi událostmi, pořady o umění, historickými pořady, pořady o skandálech a celebritách. Tato dimenze vymezuje ne jenom témata zájmu, ale také vysokou či masovou kulturní spotřebu.

Ukázalo se, že mladí poměrně často sledují celovečerní filmy (4), televizní seriály (3,72), sport (3,64) a události (3,59). Co naopak nesledují téměř nikdy jsou pořady o umění (1,81), ani další tematicky zaměřené pořady. Varianta celovečerních filmů byla zastoupena pouze pro doplnění, neřeší otázku témata zájmu. Sledování zpravodajských relací značí zájem o domácí i světové dění.

Největší rozdíly se u respondentů objevily u sledování skandálních pořadů s celebritami (viz. tabulka 10.6), které nejméně sledují respondenti, ze šesté vzdělanostní třídy, naopak je tomu u těch, jejichž hlava dokončila základní vzdělání (3,0), ale také ti, jejichž hlava domácnosti dosáhla středoškolského vzdělání s maturitou (2,60). Rozdíly však nejsou moc velké ve sledovanosti zpravodajských relací, kde se index pohybuje od 3,29 do 3,75.

Tabulka 10.6 – 1 – Sledování skandálních pořadů v souvislosti se vzdělanostní třídou

Report

DRBY

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	3,00	3	1,000
2	2,47	19	1,264
3	2,30	10	1,494
4	2,49	53	1,395
5	2,60	10	1,776
6	1,92	38	1,148
Total	2,33	133	1,347

Zajímavé jsou výsledky ze sledovanosti historických pořadů. Hodnota indexů zase tak zásadně neosciluje, nicméně mezi první a šestou vzdělanostní třídou se jeví nepatrný rozdíl v četnosti sledovanosti historických pořadů. Studenti z první vzdělanostní třídy sledují tento typ pořadu asi tak jednou měsíčně, studenti ze šesté vzdělanostní třídy méně jak jednou měsíčně.

Z přílohy č. 6 vyplývá, že respondenti nejsou jako celek tematicky vyhranění, ani v jednotlivých vzdělanostních třídách není evidentní, že by se dotazovaní zajímali o alespoň o jednu z nabízených variant.

Tabulka 10.6 – 2 – Sledování historických pořadů v souvislosti se vzdělanostní třídou

Report

HISTOR

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	2,67	3	1,155
2	2,37	19	1,461
3	2,60	10	1,897
4	2,17	53	1,252
5	2,60	10	1,430
6	2,00	38	,986
Total	2,23	133	1,277

10.6.2 Četba

Není potřeba do detailů analyzovat obecný nezájem dětí o četbu. Ve svém výzkumu jsem se snažila zjistit, jaký typ literatury dotyční čtou, když už něco přečtou.

Z vyhodnocení dotazníků plyne, že nejvíce se čte próza (2,35), naučná literatura (2,34), neodborné časopisy (2,64) a bulvární tisk (2,42). Jak je vidět, indexy se mění nevýrazně.

Z tabulky v příloze můžeme vyčíst, jaké četbě dávají přednost respondenti jednotlivých vzdělanostních tříd:

- První vzdělanostní třída (3 respondenti) čte poměrně často poezii (4), naučnou literaturu (4) a neodborné časopisy (4) ;
- druhá vzdělanostní třída dává přednost bulvárnímu tisku (2,68) ;
- třetí a čtvrtá vzdělanostní třída nejčastěji čte neodborné časopisy (3,20 a 2,83) ;
- pátá vzdělanostní třída se orientuje spíše na prózu (2,40) ;
- šestá vzdělanostní třída nejvíce přečte naučnou literaturu (2,89).

Pro mě trochu překvapivé zjištění, že pouze u jedné třídy se jako nejčastěji čtená literatura objevila próza. S tímto výsledkem souvisí poznatek, týkající se povinné četby na středních školách. Ze zjištěných výsledků je pravděpodobné, že tento literární přežitek nenachází u zástupců pedagogických řad mnoho sympatií.

Tabulka 10.6 – 3 – Čtení prózy v souvislosti s vzdělanostní třídou

Report

PROZA

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	2,67	3	1,155
2	2,00	19	1,453
3	1,90	10	1,287
4	2,26	53	1,416
5	2,40	10	1,647
6	2,66	38	1,599
Total	2,33	133	1,476

10.7 Vkus

Vkus. Jedna z klíčových rolí v životním stylu. Vkus má mnoho podob, počínaje výběrem oblečení, které nosíme běžně i pro výjimečné situace, konče volbou četby. Za vhodné indikátory vkusu jsem použila preferovaný televizní kanál, kdy například televize Nova je příznačným příkladem masové kultury. Dalším indikátorem je výběr vybavení nejčastěji obývaného pokoje, kde například trvání na obývací stěně může působit jako přežitek dobového stylu a nakonec i výběr hudby je ve velké míře otázkou vkusu. Vážná hudba je specifická pro úzký okruh publika, diskotéková hudba je založena na masovém publiku, techno má také své určité fanoušky.

10.7.1 Televizní konzumace

Jak jsem již předznamenala, pořady televize Nova jsou určovány širokému spektru publika. Do tohoto spektra se krásně vejdu i respondenti z Mostu, kteří se na Novu dívají nejčastěji (4,40), rozhodně více jak jednou týdně. I Primu (3,77) upřednostňují před všemi kanály České televize (všechny kanály ČT mají menší index než 3), na kterou se mládež dívá ani ne dvakrát měsíčně. To ovšem vysvětluje témata zájmu.

Rozdíly mezi jednotlivými třídami respondentů nejsou výrazné. Většina všech respondentů je fascinována pořady TV Nova, u žádné třídy neklesl index pod hranici 4,24 (viz tabulka 10.7 – 1). Ani u jedné vzdělanostní třídy se neprokázal vyšší zájem o jiný televizní kanál než o Novu.

I přes nuance mě zajímalo srovnání sledování TV Nova v souvislosti se vzdělanostní třídou. Z tabulky (10.7 – 1) je patrné, že nejvíce TV Nova sledují studenti z první vzdělanostní třídy, následovány studenty z třetí, čtvrté, druhé, páté a šesté třídy.

Tabulka 10.7 – 1 – Sledovanos televize Nova v souvislosti se vzdělání hlavy domácnosti

Report

NOVA

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	4,67	3	,577
2	4,37	19	1,065
3	4,60	10	,699
4	4,47	53	,890
5	4,30	10	1,059
6	4,24	38	1,173
Total	4,39	133	,991

10.7.2 Vybavení pokoje

Otázka v dotazníku byla konstruována v kondicionálu, tudíž studenti měli možnost si pokoj „sami vybavit“: „Jak moc by se dle vašeho vkusu měly objevovat v pokoji, který obýváte nejčastěji, tyto položky?“ Mezi pokoji respondentů byly rozdíly. Někdo by rád v pokoji viděl broušené sklo a porcelán, někdo obývací stěnu, někdo hodně doplňků, někdo mohutný stůl, celkově by ale studenti rádi viděli televizi, postel a obrazy či fotografie. S umístěním obývací stěny váhají (3,16), s broušeným sklem a porcelánem už neváhají (1,98), ten by spíše neumístili.

Tabulka 10.7 – 2 – Umístění obývací stěny do pokoje v souvislosti se vzdělanostní třídou

Report

STENA

VZD_H	Mean	N	Std. Deviation
1	4,67	3	,577
2	3,47	19	1,349
3	3,80	10	1,135
4	2,65	52	1,297
5	3,00	10	1,826
6	3,31	36	1,411
Total	3,12	130	1,412

Tabulka 10.7 – 2 ukazuje, že stěnu by do svého nejčastěji obývaného pokoje umístilo nejvíce respondentů, jejichž hlava rodiny má základní vzdělání (4,67), naopak obývací stěnu by spíše neumístili ti respondenti, jejichž hlava rodiny dosáhla středoškolského vzdělání s maturitou (2,65). Zajímavé je také zařazení knihovny do tohoto pokoje. Zařadili by ji spíše studenti z první (4,00) a třetí (3,60) vzdělanostní třídy. Knihovnu by do tohoto pokoje nechtěli ti studenti, jejichž hlava domácnosti je vyučena bez maturity (2,79) nebo má vysokoškolské vzdělání (3,21).

10.7.3 Hudba

Poslech hudby je jedna z nejčastějších volnočasových aktivit dotazované mládeže. Nyní se detailněji podívám na typ hudby, kterou jaké třídy preferují.

Z tabulky 10.7 – 3 můžeme vyčíst, jakou hudbu nejvíce poslouchají jací respondenti.

- Respondenti z první vzdělanostní třídy poslouchají nejvíce rockovou hudbu (4,33). U této skupiny mladých lidí nutno také dodat, že jejich index u vážné hudby byl nejvyšší ;
- u druhé vzdělanostní třídy vyšlo, že nejčastěji poslouchají house/techno/drum'n'basse (3,63), ale mezi dalšími hudebními žánry neprokázala tato skupina výraznější rozdíly, kromě vážné hudby a jazzu, což je evidentně neimponuje ;
- třetí třída dává přednost také technu (3,80), popové (3,70) a rockové hudbě (3,60) ;
- třída číslo 4 je hudebně zaměřena také na popovou (3,83) a rockovou hudbu (3,55) ;
- u páté třídy výrazně nepřevyšuje ani jeden hudební styl, tato skupina vyváženě poslouchá jak techno (3,40), tak disko (3,30), tak pop (3,20), dá se říci, že je hudebně nejnevyhraněnější ;
- u šesté, poslední, třídy výrazně vyniká rocková hudba (4,29) před popovou techno hudbou. Ostatní hudební žánry u této skupiny nedosáhly indexu 3, z toho vyplývá, že tato šestá skupina je hudebně nejméně rozmanitá.

Tabulka 10.7 – 3 – Hudba v souvislosti se vzdělanostní třídou

VZD_H		VAZNA	HOUSE	RAP	POP	ROCK	DIS_H	JAZZ
1	Mean	2,30	2,67	3,67	4,00	4,33	4,00	1,67
	N	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
2	Mean	1,60	3,63	3,11	3,53	3,11	3,47	2,00
	N	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00
3	Mean	1,90	3,80	2,44	3,70	3,60	3,00	1,70
	N	10,00	10,00	9,00	10,00	10,00	10,00	10,00
4	Mean	1,45	2,87	2,87	3,83	3,55	3,04	1,64
	N	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00
5	Mean	1,90	3,40	2,80	3,20	3,10	3,30	1,70
	N	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
6	Mean	1,97	3,32	2,26	3,42	4,29	2,82	1,92
	N	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00
Total	Mean	1,71	3,21	2,71	3,62	3,68	3,08	1,78
	N	133,00	133,00	132,00	133,00	133,00	133,00	133,00

10.8 Politická orientace

Výsledky této dimenze nejsou na jednu stranu nijak zvlášť překvapivé, na stranu druhou jsou alarmující. Většina respondentů (53,7%) je politickou otázkou téměř nedotčena, politika je nezajímá. Pro Českou republiku je tento lhostejný stav dosti typický. Ve srovnání třeba s francouzskými studenty jsou ti čeští silně pasivní, což se projevuje následně i pasivitou studentstva na vysokých školách, celkově i politickou neangažovaností českého národa. V roce 2005 se ve Francii projednával školský zákon o snižování počtu učitelů tělesné výchovy na základních a středních školách. Tři dny po zveřejnění této zprávy už náměstí Place de la Comedie v Montpellier překypovalo studenty s protestními podpisovými archy. Českým učitelům se sníží o 1500 korun měsíční i tak dosti výsměšná mzda a pražská i jiná náměstí hýří spokojenými turisty.

Tím více pak mají navrch politické strany, se kterými sympatizuje méně občanů, nicméně kvůli politické pasivitě ostatních se situace jeví tak, jak ukazují výsledky výzkumu.

Tato otázka, jako jediná, byla v dotazníku otevřená: „Se kterou politickou stranou sympatizujete?“ Respondenti se řídili dle pokynů – v případě, že s žádnou nesympatizují, či se o politiku nezajímají, nechají políčko pro vyplnění prázdné.

Z tabulky 10.8 – 1 vycházejí dosti alarmující sdělení. O politickém nezájmu jsem se již zmiňovala. Další čísla jsou dosti znepokojivá. 13,4% respondentů sympatizují s ODS, druhé nejvyšší sympatie získala Dělnická strana sociální spravedlnosti (12,7%), 7,5% nově založená strana TOP 09. Do podvědomí mosteckých studentů se dostala i Strana zelených (4,5%) a strana ČSSD (4,5%). Překvapující byla i odpověď čtyř respondentů (3%) se svou sympatií ke KSČM.

Tabulka 10.8 – 1 - Politická orientace respondentů

		POLIT			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	72	53,7	54,1	54,1
	2	17	12,7	12,8	66,9
	3	10	7,5	7,5	74,4
	4	18	13,4	13,5	88,0
	5	6	4,5	4,5	92,5
	6	6	4,5	4,5	97,0
	7	4	3,0	3,0	100,0
	Total		133	99,3	100,0
Missing	System	1,7			
Total		134	100,0		

V další analýze vztahů jsem se zaměřila na politickou orientaci respondentů a vzděláním jejich hlavy rodiny (tabulka 9.8 – 2). Politické strany jsou očíslovány dle následujícího klíče: 1=žádná politická strana, 2=Dělnická strana sociální spravedlnosti, 3=TOP 09, 4=ODS, 5=Strana zelených, 6= ČSSD, 7=KSČM. Z tabulky vyplývá, že nejvíce politicky lhostejní jsou respondenti ze vzdělanostní třídy páté. Naopak o politiku se vůbec nezajímá 66,7% respondentů pocházejících z první

vzdělanostní třídy. Avšak co je zarážející, že nejvyšší procento potenciálních voličů DSSZ by pocházelo z druhé a šesté vzdělanostní třídy.

Problém s vysokým počtem příslušníků sympatizantů neonacizmu se dlouhodobě dal lokalizovat na Střední průmyslovou školu, avšak dle výsledků dat se problém rozšířil i do dalších středních škol. Domnívám se, že s touto problematikou by se mělo vedení škol zabývat a zároveň by byly vhodné různé informační programy. Na Mostecku představuje „menšina“ sympatizantů neonacizmu opravdu problém.

Tabulka 10.8 – 2 – Politické preference u vzdělanostních tříd

		POLIT							
VZD_H		1	2	3	4	5	6	7	N
	1	66,70%	0	0	0	33,30%	0	0	3
	2	55,60%	16,70%	0	16,70%	5,60%	0	5,60%	18
	3	50%	0	20%	10%	0	10%	10%	10
	4	62,30%	9,40%	7,60%	11,30%	3,80%	5,70%	0	53
	5	40%	30%	10%	10%	0	0	10%	10
	6	44,70%	15,80%	7,90%	18,40%	5,30%	5,30%	2,60%	38
Total		71	17	10	18	6	6	4	132

10.9 Ekologické stanovisko

Další kapitola empirické části práce je o něco pozitivnější. Týká se ekologických aktivit mládeže v Mostě, těch pasivních. Otázky v dotazníku byly položeny do oblasti třídění odpadu, šetření vodou, koupě biopotravin a preference MHD nad automobilem. Z tabulky v příloze je evidentní, že respondenti celkově dosáhli indexu 3,41 u otázky třídění odpadu, což znamená, že se pohybují v rozptylu odpovědí „nevím – spíše ano“. O něco více šetří vodou, ale nekupují biopotraviny a nepreferují MHD nad automobilem. Díky těmto výsledkům by bylo záhodno zvážit kvalitu environmentální výchovy na středních i základních školách, zdali se taková na školách vůbec vyučuje.

Vedle studentů, jež žijí s prarodiči a vedle těch studentů, kteří neznají profesi svých rodičů, dosáhli nejvyššího indexu u třídění odpadu studenti ze šesté profesní třídy (3,71)

, nejméně pak odpad třídí studenti z druhé profesní třídy (2,89), čili vlastně spíše netřídí. Směrodatné odchylky naznačují, že jsou mezi odpověďmi jednotlivých respondentů rozdíly, i přesto se orientují dle vzešlého průměrného indexu.

Dále mě zajímala preferovaná forma cestování. Z indexu 2,88 je zřejmé, že mladí lidé preferují cestování autem před využívání městské hromadné dopravy. S nejvyšší hodnotou indexu 3,67 spíše preferují MHD nad automobilem studenti ze třetí profesní třídy, nejméně pak studenti ze sedmé (2,00) a čtvrté (2,46) profesní třídy. Z toho pohled by se mohlo i zdát, že profesní skupina číslo sedm, tedy ekonomicky neaktivní, jsou ekonomicky neaktivní dobrovolně (příloha č. 4).

Tabulka 10.9 – 1 – Třídění odpadu v souvislosti s profesní třídou

Report

ODPAD

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	4,00	2	1,414
1	3,50	4	1,000
2	2,89	9	1,167
3	3,58	12	1,311
4	3,46	24	1,532
5	3,27	49	1,366
6	3,71	24	1,301
7	3,50	4	1,000
8	4,50	2	,707
Total	3,43	130	1,335

11 Shrnutí výsledků

U žádné volnočasové aktivity se neprojeví výrazné rozdíly mezi respondenty, kteří pocházejí z rodin s různým socioekonomickým statusem. Rozdíly indexů jsou opravdu malé. Patrný rozdíl se objevil u cestování během prázdnin, které si dopřávalo výrazněji více studentů ze šesté socioprofesionální třídy. Méně si cestování užívají studenti z první a druhé socioprofesionální třídy.

O něco patrnější je pomyslná hranice mezi třídami u stravovacích návyků. Z hlediska udržování kultury stolování doma, jsou na tom nejhůře mládeži rodin s nejvyšším socioprofesionálním postavením. Lze se domnívat, že příčina bude daň za toto postavení. Tyto rozdíly jsou viditelné mezi třetí a čtvrtou socioprofesionální třídou. Zde zásadní úlohu tedy nehrají finance, nýbrž časová indispozice rodičů.

Běžné složení jídelníčku se sociálněprofesní stratifikací též mnoho nemění. Ovšem jinak je tomu u jídel, které nemáme na talíři denně. Exotická jídla si dopřávají spíše respondenti z šesté socioprofesionální třídy, i když nejde o časté dopřávání. Naopak studenti z první, druhé a třetí socioprofesionální třídy si exotická jídla skoro nedopřávají. Tyto rozdíly se jeví opět mezi třetí a čtvrtou třídou.

Ani u kulturních aktivit se u respondentů neobjevily charakteristické rysy pro danou třídu. Jak jsem již zmínila v úvodu, kultura v Mostě nemá vybudované dostatečné zázemí, proto ani poptávka po kulturních akcích není vysoká. Indexy naznačují rozdíl v návštěvě divadla. Index návštěvnosti divadla roste od čtvrté vzdělanostní třídy, tzn. od těch studentů, jejichž rodiče mají středoškolské vzdělání s maturitou. Studenti, jejichž rodiče mají nižší vzdělání, navštěvují divadelní představení méně.

Témata zájmu rozhodně nestaví mezi jednotlivé třídy různé vzdělanosti bariéru. Naopak, u této dimenze se hypotéza kulturní homologie nepotvrdila. Mládež ve věku kolem sedmnáctého roku není tematicky vyhraněná. Na menší rozdíl můžeme narazit mezi vzdělanostními třídami 1, 2, 3, 4 a 5, 6, kdy respondenti z první série tříd preferuje čtení bulvárního tisku a neoborných časopisů více, než respondenti z druhé. Respondenti, jejichž rodič má středoškolské vzdělání s maturitou či vysokoškolské vzdělání čtou ve větší míře i jiný literární žánr než bulvár.

U dimenze vkusu je mezi respondenty z různých tříd nejmenší rozdíl. V této dimenzi se jejich životní styl neliší. Respondenti ze všech tříd preferují televizní stanici Nova, obývací stěnu by si do pokoje nainstalovali studenti jak z první tak šesté vzdělanostní třídy, všichni poslouchají podobný hudební žánr.

V politické otázce je rozdíl mezi třídami původu znatelný. Ti respondenti, jejichž rodiče mají středoškolské vzdělání s maturitou a vyšší, jsou nejméně názorově pasivní. Ti, jejichž rodiče mají nižší než středoškolské vzdělání, se o politiku nezajímají ve větší míře. Preference určité politické strany pak už ale žádné hranice mezi třídami netvoří, například DSSS preferují hlavně studenti z druhé a šesté vzdělanostní třídy.

Podobná je situace u postojů k ekologickým opatřením. Respondenti z první socioprofesionální třídy třídí odpad více než respondenti ze čtvrté a páté třídy, vymyká se pouze šestá socioprofesionální třída, ale například u koupě biopotravin jsou hranice mezi jednotlivými třídami naprosto zrušeny.

Závěrečná část

12 Diskuse

Tato práce sleduje dvě úzce spjatá témata. Životní styl mládeže a socioekonomický status jejích rodičů, jinými slovy životní styl mládeže v sociální stratifikaci. Práce vycházela z teorie, že postavení v sociální stratifikaci utváří odlišnosti životních stylů příslušníků jednotlivých tříd. To znamená, že jednotlivým sociálním třídám je vlastní určitý druh životního stylu.

Poslední dobou můžeme slyšet i jinou teorii založenou ne na kulturní homologii, ale na postmoderní individualizaci. Je patrné, že životní styly se začínají čím dál tím více rozrůžňovat, a tím tedy není zaručena kulturní hierarchie tříd (Šafr, 2009). Pro potřeby diplomové práce jsem vycházela z první teorie rozdílnosti kulturního stylu v souvislosti se socioekonomickým statutem.

Je potřeba ještě zmínit, že do výzkumu nebyly zahrnuty faktory horizontální povahy (pohlaví, věk, místo bydliště apod.), jež se vedle sociálně stratifikačních faktorů svou měrou podílejí na utváření životního stylu. Konkrétně na Mostecku by takováto studie byla určitě zajímavá.

Je jasné, že výsledky zkoumaného souboru, čítajícího 134 respondentů, nelze globalizovat. Výzkumný soubor by mohl být početnější a více heterogenní. Nicméně pro účely diplomové práce jsem usoudila, že počet 134 respondentů bude dostačující.

Dotazník dostatečně pokrýl všechny otázky zájmu, i přesto bych zmínila jeho jemné nedostatky. Otázky v jednotlivých dimenzích mohly být koncipovány i na postoje k různým tématům, nemusely se nutně týkat pouze vzorců typického každodenního jednání. Nicméně zajímal mě současný životní styl mladých lidí, kteří jsou ještě pořád vhozeni do souvislosti se socioekonomickým statutem svých rodičů. Jejich životní styl se bude během jejich života měnit.

Symbolická třídní hranice u volnočasových aktivit mládeže není nijak výrazná. Současný trend trávení volného času postihl všechny respondenty z různých socioprofesionálních tříd téměř stejně. Potomci z různých socioprofesionálních tříd

si nejsou svým životním stylem cizí. Z výzkumu se dá vyčíst, že obětí kulturního „všežrouctví“ se stávají děti všech socioprofesionálních tříd, i děti rodičů všech vzdělanostních úrovní. Nejvíce patrný náznak rozdílů mezi třídami se objevil mezi životním stylem respondentů z první, druhé a třetí a životním stylem respondentů z čtvrté, páté a šesté socioprofesionální třídy.

13 Závěr

Vliv modernizačních a globalizačních procesů, vliv změny doby, pojetí času a životního tempa na společnost je evidentní. Mění se i společenská stratifikace i životní styly sociálních tříd. Mění se symbolická hranice mezi životními styly těchto tříd. Mladá generace se stává generací stylově nevyhraněnou, mohli bychom říct stává se kulturně „všežravou“.

Zásadní rozdíl mezi sociálními třídami na opozičních koncích je hlavně v ekonomickém kapitálu rodiny, kdy si potomci majetnějších rodičů mohou dovolit „konzumaci“ ve větší míře. Nicméně ať mají rodiče respondenti jakékoli vzdělání, jejich děti mají podobný hudební vkus, podobně nakládají se svým volným časem a velmi podobně se baví.

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že symbolická hranice mezi jednotlivými životními styly dětí z různých sociálních tříd se pomalu rozplývá. Hypotéza se tedy nepotvrdila. Kulturní hierarchie ztrácí na důrazu, je přebíjena kulturním všežroutvím.

14 Použité zdroje

14.1 Soupis bibliografických citací

BOURDIEU, P. *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. 1st edition, reprint 2007. New York : Routledge and Kegan Paul, 1979. ISBN 0-415-04546-0

BOURDIEU, P. *Questions de sociologie*, 1er édition. Paris: Editions de Minuit, 1994. ISBN 2-7073-0325-9

CHAMPAGNE, P. Pierre Bourdieu. 1er édition. Toulouse: Milan, 2008. ISBN: 978-2-7459-3218-1

DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Lidé a jídlo*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1999. ISBN 80-85866-41-2

KATRŇÁK, T. *Třídní analýza a sociální mobilita*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005. ISBN 80-7325-067-5 : 168.30

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. 1. vyd. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5

KLICPEROVÁ-BAKER, M., et al. *Demokratická kultura v České republice : občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1433-7

KRATOCHVÍL, Z. *Výchova, zřejmost, vědomí*. 1. vyd. Praha : Herrmann & synové, 1995.

KREJČÍ, J. Naše nynější modernita v dějinné perspektivě. In *Naše nynější modernita*. Diskuse o dějinné perspektivě modernity v pojetí Jaroslava Krejčíka. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Část 1, s. 9-22. ISBN 978-80-86429-82-3

KUCHAŘOVÁ, V. - TUČEK, M. *Sociálně ekonomické souvislosti rodinného chování mladé generace v České republice*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 1999.

LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení: (kapitoly o dobrovolně skromnosti)*. 1. vyd. Brno: Veronica, Olomouc : Hnutí Duha, 1994. ISBN 80-85368-18-8

- LORENZ, K. *Osm smrtelných hříchů*. 2.vyd. Praha : Academia, 2000. ISBN 80-200-0842-X
- MACHONIN, P. - TUČEK, M. a kol, *Česká společnost v transformaci: k proměně sociální struktury*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 1996. ISBN 80-85850-17-6
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. ISBN 80-85850-75-3
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8
- SAK, P., *Proměny české mládeže: Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8
- SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: [vzdělávání a život v komputerovaném světě]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0
- SCRUTON, R. *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-1013-0
- SINGLY, F. de. *Sociologie de la famille contemporaine*. 1er édition. Paris: Nathan 1993. ISBN 80-7178-249-1
- SKLENOVSKÝ, A. *Zdraví není samozřejmost : Lékař radí, jak co nejlépe pečovat o zdraví těla i ducha*, Olomouc : Votobia, 1997. ISBN 80-7198-179-6
- SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas: Vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1039-6
- ŠAFR, J. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. ISBN 978-80-7330-154-5
- ZAHRÁDKA, P. *Vysoké versus populární umění*. 1. vyd. Olomouc: Periplum, 2009. ISBN 978-80-86624-48-8

14.2 Soupis referenční literatury

- BLAHUŠ, P. *K systémovému pojetí statistických metod v metodologii empirického výzkumu chování: (vybrané kapitoly pro doktorandy)*, Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-100-5
- BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-90-7
- DEFRANCE, J. *Sociologie du sport*. 3ème édition. Paris: La Découverte, 2000. ISBN 2-7071-2415-X
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0139-7
- DLOUHÁ, J. *Vědění a participace: teoretická východiska environmentálního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1656-8
- GIDDENS, A. *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-91-5
- KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-39-3
- KRCH, F., D. - DRÁBKOVÁ, H. *Současné změny životního stylu a duševní zdraví české mládeže*. [online]. [Budapest (Hungary)]: Center for Publishing Development, 1999. [cit. Dle 20. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001028/01/29.pdf>
- KUBÁTOVÁ, H. *Životní svět a sociální svět*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2150-6
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. ISBN 80-86429-08-3
- MATĚJŮ, P. – KREIDL, M. *Sociální trendy, rekonstrukce sociálního statusu*. 1. vyd. Praha : AV ČR. Sociologický ústav, 1998. ISBN 80-85950-53-7

- PILÁT, M. - PLŇAVA, I. *Děti, mládež a rodiny: v období transformace*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-86598-36-5
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6
- SAK, P. – ČERMÁKOVÁ, M. – HUDEČEK, J. *Mládež v procesu společenské reprodukce a její podíl na intenzifikaci sociálně ekonomického rozvoje*. Praha: Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV, 1989.
- SLEPIČKA, P., et al. *Sport and Lifestyle*. 1st edition. Prague : Karolinum Press, 2009. ISBN 978-80-246-1624-7
- ŠAFR, J. –SEDLÁČKOVÁ, M. *Sociální kapitál: koncepty, teorie a metody měření*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 80-7330-095-8
- ŠUBRT, J. *Čas a společnost: k otázce temporalizované sociologie*. 1. vyd. Praha : ISV nakladatelství, 2003. 86642-06-2ISBN 80
- TOURAINÉ, A. *Critique de la modernité*. 1er édition. Paris: Fayard, 1992. ISBN 2-21303005-7
- TUČEK, M. *Česká rodina v transformaci – stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*, 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1998. ISBN 80-85950-45-6

15 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Souvislost mezi kulturní činností respondenta a vzděláním hlavy domácnosti

Příloha č. 3: Souvislost mezi volnočasovou aktivitou a profesí hlavy rodiny

Příloha č. 4: Ekologická opatření

Příloha č. 5: Preference respondenta MHD nad automobilem v souvislosti s profesí hlavy domácnosti

Příloha č. 6: Souvislost mezi tématy zájmu respondentů a vzděláním hlavy domácnosti

Příloha č. 7: Souvislost mezi čtenou literaturou respondenty a vzděláním hlavy domácnosti

Pohlaví:

☐	žena
☐	muž

Věk:

Dotazník zaškrtněte dle škály:

1	2	3	4	5
nikdy/téměř ne	méně často	občas	více často	často/vždy
	méně než 1-2x měs.	1-2x měs.	asi 1x týdně	více než 1x týdně

1) Jak často trávíte svůj volný čas těmito aktivitami?

	1	2	3	4	5
sportem, cvičením					
čtením (beletrie, časopisy, noviny..)					
sledováním TV					
hraním počítačových her					
surfováním po internetu					
poslechem hudby					
brigádou					
setkáváním se s přáteli					
návštěvou kina, divadla, koncertů					
návštěvou klubů, diskotéky					
studiem jazyků					
zpěvem, hraním na hudební nástroj					
návštěvou uměleckého/dramatického kroužku					
schůzkami s partnerem					
jiné					

2) Jak často trávíte v průměru své letní prázdniny danou aktivitou?

	1	2	3	4	5
cestování					
sportování					
sledováním TV					
pobyt na chalupě/na venkově					
domácí práce					
hra na hudební nástroj					
zahraniční studijní pobyt					
studium v ČR					
brigáda					
návštěva festivalů, koncertů					
čtení					
setkávání se s přáteli					
pobyt u moře					
dobročinné akce					
doma					
jiné					

**3) Na této škále znázorníte, jak často trávíte letní prázdniny
ahraničí**

1	2	3	4	5

1 - vůbec ne, 2 - méně jak ½ prázdnin, 3 - 1/2 pr., 4 - více jak ½ pr., 5 – celé

1	2	3	4	5
nikdy/téměř ne	méně často	občas	více často	často/vždy
	méně než 1-2x měs.	1-2x měs.	asi 1x týdně	více než 1x týdně

4) Jak často se stravujete daným způsobem?

	1	2	3	4
ve školní jídelně				
doma				
v restauraci				
ve fast foodu				
kupuji si "něco do ruky"				
jiné:				

5) Jak často zahrnujete uvedené potraviny do svého jídelníčku?

	1	2	3	4
zelenina				
ovoce				
mléčné výrobky				
masné výrobky				
pečivo				
luštěniny				
těstoviny				
brambory				
ryby				
exotická jídla				
knedlíky				
sladkosti				
smažená jídla				
fast foodová jídla				
biopotraviny				
jiné:				

6) Jak často zahrnujete uvedené nápoje do svého pitného režimu?

	1	2	3	4	5
neochucená voda					
ochucená voda					
džus					
ovocné šťávy					
káva					
jiné:					

7) Kouříte?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--

1	2	3	4	5
nikdy/téměř ne	méně často	občas	více často	často/vždy
	méně než 1-2x měs.	1-2x měs.	asi 1x týdně	více než 1x týdně

8) Jak často provozujete danou kulturní činnost?

	1	2	3	4	5
návštěva divadla					
návštěva kina					
návštěva koncertů					
návštěva sportovních klání					
návštěva výstav					
jiné:					

9) Jak často sledujete vybrané pořady?

	1	2	3	4	5
televizní seriály					
zpravodajství					
dokumentární pořady					
skandály, drby, celebrity					
pořady o automobilech, motorkách					
pořady o umění					
historické pořady					
celovečerní filmy					
sport					
jiné:					

10) Jak často čtete literaturu z této nabídky?

	1	2	3	4	5
prózu					
poezii					
naučnou literaturu					
biografické knihy					
odborné časopisy					
bulvární tisk					
neodborné časopisy					
jiné:					

1	2	3	4	5
nikdy/téměř ne	méně často	občas	více často	často/vždy
	méně než 1-2x měs.	1-2x měs.	asi 1x týdně	více než 1x týdně

11) Jak často sledujete daný televizní kanál?

	1	2	3	4	5
ČT 1					
ČT 2					
ČT 4					
ČT 24					
Prima					
TV Nova					
Ostatní					

12) Jak často nosíte zmíněné oblečení?

	1	2	3	4	5
neformální oblečení					
elegantní oblečení					
sportovní značkové i neznačkové oblečení					
luxusní oblečení					
Jiné:					

13) Jak moc by se dle vašeho vkusu měly objevovat v pokoji, který obýváte nejčastěji, tyto položky?

1	2	3	4	5
rozhodně ne	spíše ne	nevím	spíše	rozhodně ano

	1	2	3	4	5
sedací souprava					
obývací stěna					
malý konferenční stolek					
velký mohutný stůl					
sedací kostky					
křesla					
broušené sklo, porcelán					
televize					
domácí kino					
obrazy/fotografie					
květiny					
knihovna					
koberec					
hodně doplňků					
vestavěné skříně					
menší skřínky					
psací stůl					
postel					
jiné:					

14) Obsahuje váš šatník tyto položky?

1	2	3	4	5
rozhodně ne	spíše ne	nevím	spíše	rozhodně ano

	1	2	3	4	5
hodně šatů					
málo šatů					
hodně nových šatů					
módní doplňky					
hodně šatů, které nosím už několik let					
jiné:					

15) Posloucháte daný hudební styl?

1	2	3	4	5
rozhodně ne	spíše ne	nevím	spíše	rozhodně ano

	1	2	3	4	5
vážná hudba					
disko					
techno, house, drum'n'bass					
jazz					
rock					
pop					
folk, písničkáři v kytarovém doprovodu					
reggae					
rap					
jiné:					

16) Se kterou politickou stranou sympatizujete?

-Do vyhraněného prostoru napište název politické strany

17) Provádíte některé z těchto opatření?

1	2	3	4	5
rozhodně ne	spíše ne	nevím	spíše	rozhodně ano

	1	2	3	4	5
třídění odpadu					
koupě biopotravin					
šetření vodou					
preferování MHD nad automobilem					
jiné:					

Prosím o vyplnění 2. části dotazníku

1) Kdo je hlavou vaší domácnosti?

- Člen rodiny, který rozhoduje o nejdůležitějších věcech v chodu domácnosti, o nákupech věcí, jako je auto, byt, televizor apod. Pokud to nelze jednoznačně určit, je hlavou domácnosti ten, kdo do domácnosti přináší nejvíce peněz.

☐	matka
☐	otec
☐	starší sourozenec
☐	nevím
☐	jiné:

2) Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání vaší matky?

☐	ZŠ
☐	vyučená/ý bez maturity
☐	vyučená/ý s maturitou
☐	SŠ s maturitou
☐	VOŠ
☐	VŠ

3) Jaké je nevyšší dosažené vzdělání vašeho otce?

☐	ZŠ
☐	vyučená/ý bez maturity
☐	vyučená/ý s maturitou
☐	SŠ s maturitou
☐	VOŠ
☐	VŠ

4) Žijete v:

☐	úplné rodině (oba rodiče)
☐	neúplné rodině s 1 rodičem
☐	v rodině s 1 rodičem a jeho partnerem
☐	sama/sám
☐	se spolubydlicí/m/mi
☐	jiné

5) Vlastní Vaše rodina chatu/chalupu?

☐	ano
☐	ne

6) Máte pocit, že jste po materiální stránce spokojen/a?

- Spokojen/a s tím, do jaké míry Vám rodiče poskytují materiální věci, např. sportovní vybavení, oblečení, atd.

☐	spíše ano
☐	ano
☐	spíše ne
☐	ne
☐	nevím

7) Máte doma místnost sami pro sebe?

	ano
	ne

8) Jak vychází vaše rodina s příjmem?

	velmi obtížně
	obtížně
	spíše obtížně
	spíše snadno
	snadno
	velmi snadno

1) Z nabídky najdete zaměstnání, které provádí vaši rodiče. K zaměstnání najdete odpovídající číslo a to zapíšete pod tabulku:

v případě, že nevíte, napište číslici 0

pouliční prodavač, uklízeč/ka, metař, pomocný dělník	1
písař, poštovní doručovatel, telefonista, prodavač ve stánku, chovatel hospodářských zvířat, malíř pokojů, montážní dělník, domovník, prodavač, číšník, zahradník, myslivec, betonář, dělník u automatických strojů, kominík	2
sekretářka, úředník na přepážce bank, recepční, vlakvedoucí, kuchař, holič, instalatér, montér, truhlář, švadlena, taxikář, řidič nákladního automobilu	3
drobný podnikatel, vychovatel, účetní, knihovník, průvodce, hasič, policista, opravář motorových vozidel, elektromechanik, krejčí, strojvedoucí, řidič autobusu	4
ředitel malého podniku, vedoucí restaurace, bezpečnostní technik, laborant, umělecký kovář, trenér, zdravotní sestra, zlatník, výrobní mistr, vedoucí pracovník v obchodě, vedoucí pracovník velkých organizačních útvarů, ředitel školy, programátor, učitel ZŠ, personalista, právní poradce, stavební technik, zootechnik, burzovní makléř, vyšší důstojník, tanečník, profesionální sportovec	5
starosta, velitel vojenských jednotek, vedoucí pracovník velkého podniku, agronom, VŠ a SŠ učitel, archivář, tlumočník, spisovatel, novinář, pilot, policejní inspektor, vyšší státní úředník, ředitel velkého podniku a jeho náměstek, šéfredaktor, vědec-fyzik, architekt, vědec - biolog, lékař, vědecko-psychologický pracovník, advokát, vědec-ekonom, režisér, herec, letecký dispečer	6
ekonomicky neaktivní - nezaměstnaný	7
důchodce	8

Matka:	
Otec:	

Děkuji za Váš čas.
Lucie Bláhová

Příloha č. 2 – Souvislost mezi kulturní činností respondenta a vzděláním hlavy domácnosti

Report

VZD_H		DIVAD	KINO	KONCER	TANEC	VYSTAV
1	Mean	1,67	2,33	2,67	2,33	1,33
	N	3	3	3	3	3
	Std. Deviation	,577	,577	1,155	1,528	,577
2	Mean	1,84	2,42	2,16	1,47	1,26
	N	19	19	19	19	19
	Std. Deviation	,688	,838	1,167	1,124	,452
3	Mean	1,70	2,30	2,10	2,80	1,90
	N	10	10	10	10	10
	Std. Deviation	,675	,949	,738	1,814	1,287
4	Mean	2,00	2,47	2,02	2,49	1,62
	N	53	53	53	53	53
	Std. Deviation	,650	,799	,951	1,589	,740
5	Mean	2,10	2,70	2,60	2,00	1,60
	N	10	10	10	10	10
	Std. Deviation	,994	,823	1,350	1,414	,843
6	Mean	2,05	2,45	2,26	2,50	1,55
	N	38	38	38	38	38
	Std. Deviation	,655	,828	1,032	1,555	,724
Total	Mean	1,97	2,46	2,17	2,33	1,56
	N	133	133	133	133	133
	Std. Deviation	,685	,812	1,026	1,546	,762

Příloha č. 3 – Souvislost mezi volnočasovou aktivitou respondenta a profesí hlavy domácnosti

PROF_H		SPORT	CTENI	TV	PC	NET	HUDBA	PRATELE	KULT	DISKO
0	Mean	4,00	2,50	3,00	4,50	2,50	3,00	3,00	3,50	1,00
	N	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
	Std. Deviation	1,41	0,71	1,41	0,71	2,12	2,83	2,83	2,12	0,00
1	Mean	4,50	3,25	3,75	3,25	4,75	4,75	4,50	2,75	3,75
	N	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
	Std. Deviation	1,00	0,96	1,50	1,26	0,50	0,50	1,00	0,96	1,50
2	Mean	4,67	2,78	4,11	3,56	4,78	4,89	4,33	2,00	3,00
	N	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00
	Std. Deviation	0,71	1,48	1,36	1,74	0,67	0,33	1,41	0,71	1,12
3	Mean	4,08	2,83	4,42	4,08	4,50	4,75	4,50	2,75	2,33
	N	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00
	Std. Deviation	1,16	1,27	1,00	1,38	1,24	0,62	0,80	0,87	1,61
4	Mean	4,29	2,83	4,17	2,83	4,75	4,92	4,79	2,54	3,08
	N	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00
	Std. Deviation	1,04	1,37	1,24	1,66	0,61	0,28	0,51	0,78	1,28
5	Mean	4,14	3,51	4,29	2,90	4,84	4,86	4,67	2,69	2,65
	N	49,00	49,00	49,00	49,00	49,00	49,00	49,00	49,00	48,00
	Std. Deviation	1,22	1,24	1,19	1,52	0,51	0,41	0,66	0,77	1,33
6	Mean	4,38	3,29	4,17	3,00	4,71	4,92	4,46	2,58	2,96
	N	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00	24,00
	Std. Deviation	0,92	1,40	1,17	1,59	0,86	0,28	1,02	0,72	1,16
7	Mean	4,50	3,00	4,00	3,25	5,00	4,75	4,75	2,50	3,00
	N	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
	Std. Deviation	0,58	0,82	0,82	2,06	0,00	0,50	0,50	1,00	1,41
8	Mean	5,00	4,00	5,00	3,50	5,00	5,00	5,00	2,50	3,50
	N	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
	Std. Deviation	0,00	0,00	0,00	2,12	0,00	0,00	0,00	0,71	0,71
Total	Mean	4,28	3,20	4,21	3,12	4,73	4,84	4,59	2,61	2,81
	N	130,00	130,00	130,00	130,00	130,00	130,00	130,00	130,00	129,00
	Std. Deviation	1,06	1,30	1,17	1,58	0,77	0,51	0,85	0,80	1,32

Příloha č. 4 – Ekologická opatření

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ODPAD	134	1	5	3,41	1,328
BIOP	134	1	5	2,04	1,191
VODA	134	1	5	3,66	1,487
MHD	134	1	5	2,90	1,503
Valid N (listwise)	134				

Příloha č. 5 – Preference respondentů MHD nad automobilem v souvislosti s profesí hlavy domácnosti

Report

MHD

PROF_ H	Mean	N	Std. Deviation
0	3,50	2	2,121
1	3,25	4	,500
2	2,78	9	1,716
3	3,67	12	1,557
4	2,46	24	1,474
5	2,84	49	1,532
6	2,96	24	1,429
7	2,00	4	1,155
8	4,50	2	,707
Total	2,88	130	1,503

Příloha č. 6 – Souvislost mezi tématy zájmu respondentů a vzděláním hlavy domácnosti

VZD_H		SERIÁL	ZPRÁVY	DOKUM	DRBY	MOTOR	UMENI	HISTOR	FILM	TV_SPO
1	Mean	4,33	5,00	3,00	3,00	1,67	2,67	2,67	4,33	3,33
	N	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
	Std. Deviation	0,58	0,00	1,00	1,00	1,15	1,15	1,15	0,58	1,53
2	Mean	3,53	3,79	3,42	2,47	2,84	1,84	2,37	3,95	3,84
	N	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00
	Std. Deviation	1,43	1,23	1,22	1,26	1,30	0,90	1,46	1,13	1,34
3	Mean	3,90	3,20	2,60	2,30	2,50	1,80	2,60	4,10	3,00
	N	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
	Std. Deviation	0,88	1,69	1,35	1,49	1,58	1,03	1,90	0,99	1,33
4	Mean	3,74	3,45	2,75	2,49	2,55	1,87	2,17	3,92	3,68
	N	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00
	Std. Deviation	1,36	1,20	1,34	1,40	1,49	1,13	1,25	1,14	1,41
5	Mean	3,30	3,60	3,10	2,60	2,50	1,80	2,60	4,00	3,90
	N	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
	Std. Deviation	1,64	1,07	0,88	1,78	1,51	1,14	1,43	1,25	1,52
6	Mean	3,79	3,74	2,97	1,92	2,58	1,63	2,00	4,05	3,63
	N	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00
	Std. Deviation	1,30	1,33	1,17	1,15	1,59	0,75	0,99	1,09	1,51
Total	Mean	3,71	3,61	2,93	2,33	2,57	1,80	2,23	3,99	3,65
	N	133,00	133,00	133,00	133,00	133,00	133,00	133,00	133,00	133,00
	Std. Deviation	1,32	1,27	1,24	1,35	1,48	0,99	1,28	1,10	1,43

Příloha č. 7 – Souvislost mezi čtenou literaturou respondenty a vzděláním hlavy domácnosti

VZD_H		PROZA	POEZIE	NAUC	BIOGR	ODBOR	BULVAR	CASOP
1	Mean	2,67	4,00	4,00	2,00	2,67	3,67	4,00
	N	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
	Std. Deviation	1,15	1,00	1,00	0,00	0,58	0,58	1,00
2	Mean	2,00	1,42	1,79	1,21	2,28	2,68	2,11
	N	19,00	19,00	19,00	19,00	18,00	19,00	19,00
	Std. Deviation	1,45	0,69	1,27	0,54	1,36	1,70	1,29
3	Mean	1,90	1,67	2,20	1,40	2,40	2,40	3,20
	N	10,00	9,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
	Std. Deviation	1,29	0,87	1,14	0,70	1,51	1,58	1,23
4	Mean	2,26	1,70	2,17	1,38	2,15	2,47	2,83
	N	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00	53,00
	Std. Deviation	1,42	1,10	1,22	0,74	1,31	1,55	1,42
5	Mean	2,40	1,50	1,70	1,70	1,90	2,30	2,10
	N	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
	Std. Deviation	1,65	0,53	0,95	1,06	1,20	1,25	1,60
6	Mean	2,66	1,68	2,89	1,58	2,61	2,18	2,58
	N	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00	38,00
	Std. Deviation	1,60	0,96	1,84	0,95	1,39	1,23	1,52
Total	Mean	2,33	1,69	2,33	1,45	2,31	2,43	2,65
	N	133,00	132,00	133,00	133,00	132,00	133,00	133,00
	Std. Deviation	1,48	1,01	1,47	0,80	1,33	1,45	1,45